

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

KRIMINALITA MLÁDEŽE – VYUŽITÍ ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ

JUVENILE DELINQUENCY – USAGE OF ALTERNATIVE PUNISHMENTS

Katedra učitelství

Studijní obor: sociální pedagogika

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce:

doc. JUDr. Michal Spirit, CSc.

Autor:

Pavla Kolářová, DiS

Praha, 2007

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce doc. JUDr. Michalovi Spiritovi, CSc. za jeho inspirující rady a pomoc při zpracování této práce.

V Praze dne 1. března 2007

.....

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Kriminalita mládeže – využití alternativních trestů napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a souhlasím s jejím prezenčním zpřístupněním v knihovně UK HTF.

V Praze dne 1. března 2007

.....

Anotace v českém jazyce

Ve své bakalářské práci se věnuji nejen kriminalitě mládeže, ale i tomu, jak se u nás tato problematika projevuje. Neméně důležité místo zde má i přehled alternativních trestů a s nimi související legislativa. Zároveň se věnuji i příčinám kriminality mládeže.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, jaké je povědomí mládeže a dospělých – rodičů o alternativních trestech a jaký k nim zauímají postoj. Této problematice se věnuji v praktické části, kde jsem použila explorativní (zjišťující) metodu dotazníku.

Anotace v anglickém jazyce

In my bachelor's work I devote to juvenile delinquency and the state of this issue in our country. The survey of alternative punishments and related legislation have no less important place here. I also devote to causes of delinquency.

My bachelor's work's aim is to find out what youth's and adults' – parents' awareness of alternative punishments is like and what their attitude to these punishments is like, too. The practical part of my work is dedicated to this issue. And the method I used was a questionnaire.

Klíčová slova v českém jazyce

kriminalita

mládež

zákon

trest

alternativní trest

Klíčová slova v anglickém jazyce

delinquency

youth

law

punishment

alternative punishment

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Teoretická část.....	7
2.1. Základní pojmy.....	7
2.2. Nástin kriminality mládeže na území České republiky.....	9
2.3. Příčiny kriminality mládeže.....	15
2.3.1. Dědičnost.....	15
2.3.2. Hyperaktivita.....	16
2.3.3. Příslušnost k pohlaví.....	16
2.3.4. Rodina.....	17
2.3.5. Škola.....	19
2.3.6. Nezaměstnanost.....	20
2.3.7. Vrstevnická skupina.....	21
2.3.8. Masmédia.....	22
2.4. Druhy trestů.....	24
2.4.1. Trestání delikventní mládeže.....	24
2.5. Trest odnětí svobody.....	28
2.6. Alternativní tresty.....	31
2.6.1. Přehled alternativních trestů.....	33
2.6.2. Projekt LATA.....	42
2.7. Probační a mediační služba České republiky.....	44
3. Praktická část.....	47
3.1. Povědomí mládeže a rodičů o alternativních trestech.....	48
3.2. Názory mládeže a rodičů na užívání alternativních trestů.....	54

4. Závěr.....	62
5. Seznam použité literatury.....	64

6. Seznam citací.....	66
7. Seznam příloh.....	67
8. Přílohy.....	68

1. Úvod

Důvod, proč jsem si vybrala toto téma, je dvojitý. Kriminalita mládeže patří podle mého názoru do skupiny velmi aktuálních otázek současné doby. Zároveň mě tato problematika zajímá a to zejména oblast příčin kriminality a způsobů, jak zacházet s mladými provinilci - alternativních trestů, jimž se nejen většinu své práce podrobně věnuji já, ale kterých se rovněž týkají neustávající diskuse v různých sférách naší společnosti.

Přestože největší pozornost v teoretické části své bakalářské práce věnuji oblasti alternativních trestů, jejich využití a legislativě s touto problematikou související, chtěla bych se také zaměřit na to, jak se v naší zemi projevuje kriminalita mládeže. Dále se zde stručně zmiňuji o problematice příčin kriminálního jednání, jejichž znalost je podle mého názoru pro práci s nedospělými delikventy velmi významná.

Jako cíl své bakalářské práce jsem si stanovila zjistit, jaké je povědomí mládeže a dospělých – rodičů o alternativních trestech a jaký k nim zaujímají postoj. Na tuto problematiku se zaměřím v praktické části, kde použiji explorativní (zjišťující) metodu dotazníku.

V rámci první hypotézy předpokládám, že obě zkoumané skupiny mládeže a dospělých – rodičů nemají dostatečné znalosti v oblasti alternativních trestů.

Jako druhou hypotézu jsem si stanovila domněnku, že mládež a dospělí – rodiče s humanitním vysokoškolským vzděláním zaujímají k problematice využití alternativních trestů kladnější názor než lidé s nižším a nehumanitně zaměřeným vzděláním, kteří se spíše přikloní k zápornému postoji k této otázce.

2. Teoretická část

2.1. Základní pojmy

V této kapitole se zaměřuji na klíčová slova často se vyskytující na stranách mé bakalářské práce. Jejich význam jsem samostatně definovala na základě shromážděných informací z odborných publikací uvedených v seznamu použité literatury.

alternativní tresty – tresty, které nejsou spojeny s trestem odnětí svobody, tudíž jsou vykonávány ve společnosti

delikvence (delikventní chování) – nemorální, sociálně patologické, antisociální nebo nezákonné jednání, kterým člověk porušuje sociální normy chráněné právními předpisy a to včetně přestupků; mírnější porušení právních nebo morálních norem, zejména dětmi a dospívajícími

delikvent – jedinec, který nedodržuje takové normy, jaké představují zákony, předpisy, nařízení atp.

dítě – člověk od narození do 15ti let, který nemá trestní odpovědnost

kriminalita (zločinnost) – všechny trestné činy definované v zákoně a spáchané kýmkoli, tedy i člověkem, který není trestně odpovědný; souhrn sociálně škodlivých jevů, které mají relativně četný výskyt, ve zvýšené míře ohrožují společnost a jsou prohlášeny platným zákonodárstvím za trestné činy, respektive přečiny

mediace – mimosoudní zprostředkování řešení sporu dvou lidí (obviněného a poškozeného) alternativním způsobem a to nestrannou třetí osobou (mediátorem)

mládež (nedospělí) – fyzické osoby od narození do věku 18 let; pojem, který zahrnuje děti ještě trestně neodpovědné, mladistvé a v některých případech i mladé dospělé

mladistvý – člověk od 15ti do 18ti let, který má na rozdíl od dospělého sníženou trestní odpovědnost; jedinec, který v době spáchání trestného činu dovršil 15. rok a nepřekročil 18. rok svého věku

nezletilý – fyzická osoba do 18ti let věku nebo taková osoba, která nenabyla zletilosti manželstvím

pachatel – jedinec, který se dopustil trestného činu nebo kriminálního chování

probace (probační dohled) – pomoc při překonávání potíží obviněného a kontrola plnění jeho omezení a povinností, které stanovil soud

recidiva (recidivita) – spáchání téhož trestného činu, pro který byl pachatel již dříve pravomocně odsouzen a následovně trestán

recidivista – člověk, který opakuje trestné činy, za které byl v minulosti již trestán

riziková mládež – mládež se zvýšeným rizikem sociálního selhání, tj. disponovaná k delikvenci, drogové závislosti, patologickému hráčství, členství v extrémistických skupinách aj.

trestný čin (u mládeže často nazýván provinění) – čin, který je definován jako trestný v platném trestním zákoně

2.2. Nástin kriminality mládeže na území České republiky

Problematika kriminality mládeže je jedním z nejzávažnějších společenských problémů v současné době. To ovšem neznamená, že se lidé s tímto jevem nesetkávali již v minulosti. Ba naopak – vzhledem k válečným nepokojům, následnému hladovění a jinému strádání lze o ní říci, že to je jev starý jako samotné lidstvo. Kriminalita mládeže zároveň patří do skupiny těch celospolečenských problémů, kterých se lidé nejvíce obávají.

O tom, že se věk nedospělých pachatelů snižuje, brutalita a četnost jejich činů roste, nelze pochybovat. Důvodem k vyvrácení jakýchkoli spekulací tohoto druhu jsou nejrůznější odborné publikace, stále znovu a znovu prováděné výzkumy, ale také masmédiá přinášející téměř denně nové a děsivé zprávy. Proč se tomu tak děje, není v dnešní pokročilé době nikdo schopen jednoznačně určit, přestože máme k dispozici poznatky z různých věd (genetika, neurologie, psychologie, sociologie, pedagogika atp.) a četné možnosti, jak je ověřovat či prohlubovat. S největší pravděpodobností je to nemožné vzhledem k faktu, že lidská duše stále zůstává snad tím nejsložitějším, co na světě existuje. Následující tabulky tyto „moderní trendy“ současné doby jen potvrzují.

Tabulka č. 1 (zdroj: ZOUBKOVÁ, Ivana. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002.)

Věk známých pachatelů v ČR (rok 1998 – údaje Policie ČR)

věk	0-15	15-18	18-24	24-30	30-40	40-60	60 a více
pachatelé	8824	10549	32886	23316	27525	24541	1630
% podíl	7%	8%	26%	18%	21%	19%	1%

Z výše uvedené tabulky je možno vyčíst, že procentuální podíl delikventů mladších 18ti let je relativně vysoký (celkem 15%). Nejvyšší počet procent však náleží skupině tzv. mladých dospělých, o kterých jsem se zmínila již v předchozí kapitole. Za příčinu bychom mohli např. pokládat to, že se jedná o období, ve kterém jedinci vstupují na trh práce, kde se setkávají s případnými neúspěchy a kriminalita se jim jeví jako snadnější způsob obživy. Na druhé straně (s nejmenším podílem účasti na kriminalitě) zde máme věkovou kategorii 60 let a více, která z trhu práce ve většině případech pomalu vystupuje a lze u ní předpokládat, že má relativní dostatek zkušeností potřebných k odmítavému postoji ke kriminálnímu jednání.

Tabulka č. 2 (zdroj: ZOUBKOVÁ, Ivana. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002.)

Kriminalita dětí dle věkových kategorií v ČR (rok 1995 – 2000 – údaje Policie ČR)

rok / věk	0-12	12-13	13-14	14-15
1995	2450	1248	1821	2823
1996	2926	1449	2272	3100
1997	2697	1371	2215	2934
1998	2424	1376	2021	3003
1999	2309	1341	2099	3083
2000	2477	1317	2177	2987

Tato tabulka nám přináší zajímavý náhled na věkové složení pachatelů a to vzhledem k podrobnějšímu rozdělení věkových skupin a zároveň většímu počtu sledovaných let. U všech věkových kategorií lze zaznamenat v průběhu času opakující se vzestupy i poklesy. Z tabulky je také možno zjistit, že jedinci mladší 12ti let jsou v delikventním jednání mnohdy aktivnější než kategorie o jeden až dva roky starší. Věková skupina 14 – 15 let se vyznačuje nejvyšším počtem případů delikventního jednání ze všech uvedených kategorií.

Tabulka č. 3 a 4 (zdroj: www.mvcr.cz)

Trestné činy spáchané dětmi a mladistvými v letech 1995 - 2005

ČR	1995	1996	1997	1998	1999	2000
děti	10322	12059	12086	11999	12464	10216
mladiství	22310	22719	19139	16730	14920	13507
dospělí	342998	359489	372429	397201	399242	367746
celková kriminalita	375630	394267	403654	425930	426626	391469
objasněno	151842	162929	169177	185093	193354	172245
objasněnost	40,42%	41,32%	41,91%	43,46%	45,32%	44,00%

ČR	2001	2002	2003	2004	2005
děti	9926	5541	4692	3319	3086
mladiství	12913	10901	9779	7886	7614
dospělí	335738	355899	343269	340424	333360
celková kriminalita	358577	372341	357740	351629	344060
objasněno	166827	151492	135581	134444	135281
objasněnost	46,52%	40,69%	37,90%	38,23%	39,32%

Z předchozích z tabulek je patrné, že u dětí dochází od roku 1995 k pravidelnému nárůstu počtu trestných činů až do roku 1998, kdy byl zaznamenán mírný pokles. Po něm následoval v roce 1999

opět vzestup. Zde se podruhé za sledované období nárůst zastavil. V roce 2000 a letech následujících lze z tabulky vyčíst postupně klesající tendence počtu trestných činů až do konce sledovaného období.

Vývoj kriminality mladistvých je obdobný s tím, že nárůst trestných činů vyvrcholil v roce 1996. V roce 1997 došlo ke snížení o 3580 trestných činů oproti předchozímu roku, v roce 1998 k dalšímu snížení o 2409 vzhledem k roku minulému a v roce 1999 to bylo o 1810 trestných činů, což znamená výrazně sestupný trend, který trvá až do konce období zachyceného ve výše uvedených tabulkách.

Alarmujícím faktem je, že se u dětí v letech 1999 a 2000 počet trestných činů značně blíží počtu trestných činů spáchaných mladistvými.

Na závěr je k této tabulce nutno dodat a zároveň zdůraznit, že se jedná o trestnou činnost zjištěnou (tj. evidovanou) a že latentní (tj. nezjištěná nebo nenahlášená) kriminalita by mohla dosahovat dokonce i stejného rozsahu.

V souvislosti s výše uvedenými fakty se na veřejnosti, mezi odborníky i zákonodárci živě diskutuje o otázce snížení věkové hranice trestní odpovědnosti ze současných 15ti let na případných 12 let a o zákoně s tím souvisejícím. Dosavadních 15 let je odborníky všeobecně považováno za věk, kdy je většina normálních jedinců schopna rozpoznat své jednání od nezákonného. Díky tomu lze odbornou i laickou společnost rozdělit do dvou skupin na základě upřednostňování či radikálního odmítání sankčního přístupu k řešení delikvence mládeže. O otázce věkové hranice s touto problematikou související vypovídá následující tabulka.

Tabulka č. 5 (zdroj: Median pro MF DNES; BLAŽKOVÁ, Jana – FRYDECKÁ, Lucie. Mladí zločinci patří za mříže, míní lidé v Česku. MF DNES, 2004, roč. 15, č. 261, s. 1)

Jste pro snížení věkové hranice trestní odpovědnosti?

ano, na 14 let	32%
ano, na 13 let	23%
ano, na 12 let	23%
ano, na 10 let	8%
ano, na méně než 10 let	1%
ne, jsem proti	13%

Dalším novodobým rysem podle různých statistik, o kterém se hovoří nejen mezi odborníky, ale i v masmédiích a následně v rámci široké veřejnosti, je, že se zvyšuje podíl prvopachatelů a pachatelů, jejichž trestná činnost bývá epizodického charakteru. Roste také počet osob, pro které se

zisk z kriminality stal pravidelným zdrojem příjmu. Podle MF DNES z dubna 2006 se zmíněný trend vyvíjí takto: „Loni spáchali recidivisté každý druhý zločin, který se podařilo objasnit.“ 1) Dalšími fakty, o kterých nás článek, z něhož předchozí citát pochází, informuje, je pokles počtu vražd, který byl zaznamenán v roce 2005: „Oběťmi se stalo nejméně lidí za posledních deset let – bylo jich 186.“ 1) Dále je zde uvedeno: „Ubylo také loupeží, ukradených aut a vyloupených bytů.“ 1) Důvodem podle policistů je údajné posílení hlídek v ulicích, větší počet bezpečnostních kamer a lepší zabezpečení majetku. Dalším faktem podporujícím tento trend je změna v legislativě: „V roce 2002 se totiž posunula hranice odlišující trestný čin od přestupku. Zvedla se ze 2000,- na 5000,- Kč. Pokud teď zloděj ukradne třeba autorádio za 3000,-, ve statistice zločinnosti se vůbec neobjeví.“ 1), a neohlášení některých vzniklých škod přesahujících hranici 5000,- Kč. MF DNES dále uvádí: „Přibývá také podvodů, hospodářské kriminality a kapesních krádeží.“ 1)

Tabulka č. 6 (zdroj: ZOUBKOVÁ, Ivana. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002.)

Struktura objasněné obecné kriminality spáchané dětmi a mladistvými v ČR (rok 2000 – údaje Policie ČR)

kriminalita	majetková	násilná	mravnostní
spáchaná dětmi	7762	1083	171
spáchaná mladistvými	10260	1111	204

U obou kategorií podle této tabulky převládá kriminalita majetková, kde se ve většině případů jedná např. o krádeže věcí z aut, v různých objektech, motorových vozidel atp. a motivem je převážně zisk. Specifickou skupinou pachatelů v této kategorii bývají patologičtí hráči, kteří čerpají finance nejdříve z vlastních zdrojů, poté z peněz rodičů a domácnosti a postupně krádežemi a podvody mimo rodinu. Mezi případy násilné kriminality převažují loupeže a ublížení na zdraví, které může být spojováno s rasistickými a xenofóbními pohnutkami, výtržnictví aj. U mravnostní kriminality je to hlavně pohlavní zneužívání. O hospodářské kriminalitě (např. padělání měny, podvod, zpronevěra atd.), která tu obecnou doplňuje o další a zároveň poslední kategorii, zdroje žádné informace neposkytují. Důvodem by mohla být náročnost na vybavení, přístup k informacím, ale i znalostem a intelektu, které nedospělým delikventům k provedení trestných činů tohoto typu často chybí.

Tabulka č. 7 a 8 (zdroj: www.mvcr.cz)

Trestně stíhané děti a mladiství

ČR	1995	1996	1997	1998	1999	2000

děti	8342	9747	9217	8824	8532	8899
mladiství	13269	13392	11125	10549	9784	8905
dospělí	93180	95317	98053	109898	108012	112430
celkem stíhaných osob	114791	118456	118395	129271	126358	130234

ČR	2001	2002	2003	2004	2005
děti	9032	5185	5148	3734	3341
mladiství	9273	7698	7558	6197	5654
dospělí	109551	11081	108687	111600	112516
celkem stíhaných osob	127856	123964	121393	121531	121511

Podle výše uvedených tabulek je zřejmé, že v případě dětí došlo v roce 1996 k nárůstu trestních stíhání stejně jako v roce 2000. V mezidobí v letech 1997 - 1999 docházelo k postupnému poklesu trestních stíhání. Tento sestupný trend lze sledovat i v období 2001 – 2005.

Vývoj této problematiky u mladistvých je podobný, avšak po vzestupu počtu trestních stíhání v roce 1996 došlo k trvajícím poklesu až do roku 2001, kdy byl opět zaznamenán vzestup výskytu trestních stíhání. Poté lze v rámci této otázky zaznamenat až do konce sledovaného období jen tendenci klesající.

Příčiny těchto vzestupných a sestupných tendencí nebyly bohužel na internetových stránkách Ministerstva vnitra ČR uvedeny.

Podle různých výzkumů a statistik je všeobecně známé, že celková situace v problematice kriminality mládeže je horší v chudých zemích na rozdíl od těch bohatších, kde se ovšem může delikvence stejně tak rozrůstat mezi vrstvami obyvatelstva žijícími na hranici chudoby a sociálně vyloučenými etnickými menšinami jakou je u nás např. romské etnikum. Ve větších městech je rovněž kriminální jednání obvyklejší než na vesnicích. V naší republice je nejvíce jednáním delikventů postiženo hlavní město Praha. V celosvětovém měřítku stojí na prvním místě Spojené státy americké, které toto nezáviděníhodné prvenství získaly díky největšímu počtu vražd. Zvláštností také je, že americká společnost není postižena jen nejvyšším množstvím násilí ale i největším strachem z něj.

Za typické rysy při páchání trestné činnosti dětí a mladistvých jsou převážně považovány:

- nedokonalá příprava, často nedostatečně plánovaná, náhodnost místa, volba špatného času a nevhodných nástrojů

- nad rozumovou motivací převládá motivace emotivní (impulzivní), kdy velkou roli hraje touha po dobrodružství a prověření si vlastních sil a dovedností, vliv momentální situace a nedocení vzniklého nebezpečí

- neadekvátnost jednání (použití nepřijatelných prostředků, přímočaré řešení komplikací, brání „spravedlnosti“ do svých rukou atp.) a devastace

- spolupachatelství (u majetkové trestné činnosti je prý až sto procentní)

- využití somatických znaků pachatele např. vyšší rychlost, větší síla aj.

- při recidivě se vyskytují podobné znaky z předcházející trestné činnosti

- převaha chlapců jako pachatelů (chlapci:dívky = 1:20).

2.3. Příčiny kriminality mládeže

Jak již bylo řečeno, není jednoduché určit, proč si některé děti a mladiství volí jako součást svého života kriminalitu. Příčin a těch, kteří by k tomu měli co říct, je opravdu mnoho. Jisté také je, že uvažování o příčinách je důležitou součástí práce s mladými delikventy a je úzce spjato s různými návody a doporučenými postupy, jak těmto jedincům pomáhat na tzv. správnou cestu.

Za příčiny rozšíření negativních společenských jevů mezi mládeží jsou v současné době považovány zejména tradiční role rodiny, vytrácející se autorita školy, liberální a lhostejný postoj společnosti k drogám, prostituci, žebrání, příživnictví, patologickému hráčství, sektám různého druhu, pornografii, nelegálnímu získávání peněz atd. Avšak i některé novodobé pozitivní jevy jako např. jednodušší kontakt se zahraničím, více příležitostí k cestování, větší nabídka zboží, vliv médií aj. napomáhají rozšiřování sociálně patologických jevů našich nedospělých jedinců. Některými faktory se nyní budu zabývat podrobněji.

2.3.1. Dědičnost

V rámci delikventního jednání mládeže poukazují někteří odborníci na možný vliv dědičnosti, která v sobě zahrnuje osobnostní vlastnosti, postoje a dokonce i zájmy. Jedná se tedy o určité dispozice, kdy některé z nich jsou rizikovější než jiné a mohou tak být odpovědné např. za sníženou sebekontrolu, hyperaktivitu atd. a zároveň zvyšovat pravděpodobnost, že na chování jedince budou mít vliv i další činitelé, bez kterých by se kriminální jednání neuskutečnilo.

V souvislosti s dědičností se setkáváme s rozdílnými přístupy k této problematice. Na jedné straně stojí uznání genetických vlivů jako impuls k výmluvám na nesmyslnost či beznaděj v pokusech o nápravu kriminálně jednajícího jedince a používání nejtvrdějších opatření. Na straně druhé stojí důvěra ve výchovná a převýchovná opatření, díky kterým lze mnoho odchylek ve vývoji napravit.

Dalšími možnými pohledy na vliv dědičnosti v otázce kriminality mládeže je srovnání jednovaječných a dvouvaječných dvojčat a studie adoptovaných dětí.

„Studii kriminality dvojčat bylo od roku 1929 provedeno nejméně devět a všechny ukázaly, že shoda v kriminálním chování je mezi jednovaječnými dvojčaty zhruba dvakrát častější (v jednom velkém dánském vzorku vyhodnoceném K. O. Christiansenem dokonce téměř třikrát častější) než u dvojčat dvouvaječných. Jiná rozsáhlá studie, opřená o data ze všech adopcí provedených v Dánsku mezi lety 1927 a 1947 (autoři B. Hutchings, W. F. Gabrielli a S. Mednick), prokázala, že kriminalitu hochů v těchto rodinách lze lépe předpovědět podle údajů o kriminalitě biologických

otců než podle trestního rejstříku otců adoptivních. V rodinách, kde žádný z otců nebyl trestán, mělo

konflikt se zákonem 13,5% synů, v rodinách, kde byl trestán jen adoptivní otec, to bylo 14,7% synů, v rodinách, kde byl trestán jen biologický otec, to bylo 20% synů (kteří s biologickým otcem žili jen krátce nebo vůbec ne). Tento výzkum navíc potvrdil předpoklad, že je-li dítě adoptováno rodiči z vyšších společenských vrstev, snižuje se tím pravděpodobnost, že se bude chovat v rozporu se zákonem (ve srovnání s dítětem, které je adoptováno rodiči se špatným sociálním postavením) (viz Mednick, 1985).“ 2)

2.3.2. Hyperaktivita

V tomto případě se jedná o poruchu dynamiky psychiky (konkrétněji řečeno o změnu aktivační úrovně), která je jedním z primárních příznaků lehké mozkové dysfunkce. Příčinou bývá např. těhotenství komplikované chorobami, alkoholismem, stresem atp., dědičná složka, ale i infekce nervové soustavy, přidušení při porodu aj. Hyperaktivní dítě se projevuje trvalým neklidem, poruchami koncentrace pozornosti, psychickou labilitou, změnami nálad, impulsivním jednáním, kdy není jedinec schopen odložit uspokojení; nápadnou pohybovou neobratností, častějšími poruchami řeči (např. zadržávání), psaní, čtení atd. Tyto děti spotřebují více energie, kterou nevynakládají vždy účelně, a rychleji se unaví, hodně riskují, mívají i více úrazů a nemocí. V kolektivu jim bohužel často náleží menší oblíbenost, která mj. přispívá ke sníženému sebehodnocení a v dospělosti mají tito jedinci problémy s adaptací. S hyperaktivním chováním a reakcemi okolí na toto chování mají spojitost i neurotické poruchy a poruchy chování.

„Nejnovější dlouhodobé studie provedené v Kanadě naznačují, že syndrom hyperaktivity může být ve svém vlivu na pozdější kriminální chování dospívajícího bržděn, případně potencován jinými osobnostními vlastnostmi, jež jsou pravděpodobně také dědičné. Těmito vlastnostmi jsou „úzkostnost“ a „závislost na odměně“. Dítě ustrašené a hodně závislé na odměně se delikventem skoro nikdy nestává, i když je hyperaktivní.“ 2)

2.3.3. Příslušnost k pohlaví

Odlišný způsob výchovy dívek a chlapců má podle odborníků na svědomí rozdíly v míře kriminality žen a mužů. Dívky jsou více pod kontrolou a mají silnější pouto k rodině, zatímco pro chlapce je důležitější skupina vrstevníků. To se projevuje ve zjištění, že delikventní jednání mužů je rozsáhlejší. V dnešní moderní době ale díky emancipaci ženy více zanedbávají své děti, více pracují nebo se věnují kriminalitě (a to hlavně prostituci). Zároveň ženy dohánějí muže v kouření, požívání alkoholu aj.

2.3.4. Rodina

Podle mnohých odborníků je za střed budoucího konfliktního vývoje mladého delikventa považována rodina. Podle mého názoru to mnohé informace z následujících odstavců jen potvrzují, protože tam, kde dospělí tvoří problémovou skupinu – rodinu ve svých projevech a postojích, nelze očekávat radikální pokles výskytu sociálně negativních jevů u mládeže nebo tlumení negativních sklonů k nim, natož pak schopnost zajistit základní potřeby dítěte a rozvíjet jeho vrozené schopnosti.

Naopak děti, které lépe odolávají stresu tak typickému pro dnešní moderní uspěchanou dobu a mají možnost pohybovat se v prostředí plném žádoucích rodičovských vlivů, dokáží jistě snadněji vzdorovat příležitostem k páchání trestných činů. Neboť děti spíše absorbují to, co se ve skutečnosti kolem nich děje, než to, co jim dospělí verbálně demonstrují, že se děje.

Tato biosociální skupina je díky plnění svých funkcí nezastupitelnou a zároveň jednou z nejdůležitějších součástí lidského života. Svým selháváním dětem umožňuje nebo dokonce v nich podněcuje kriminální chování. Existuje několik způsobů, jak k tomu dochází.

Tím prvním je cesta ke vzniku rodiny, která podstatně předurčuje charakter rodinného zázemí. Jedná se o případy, kdy k manželství dochází po velmi krátké známosti, věk rodičů je příliš nízký, nebo rodina vzniká náhodně pod vlivem krátkodobé známosti založené na sexuálním soužití a tím i neplánovaném početí. Nechtěné dítě je následkem toho již ve svém prenatálním vývoji ovlivňováno stresem matky a později pak vyrůstá v nestabilním prostředí neklidu, kdy se mnoho mladých rodin v rámci konfliktního soužití partnerů rozpadá a dítě tak vyrůstá v neúplné rodině, kde se často cítí jako přítěž a má později vážné problémy (a to dokonce nezávisle na ekonomické úrovni rodičů). Také skutečnost, kdy děti přijdou na svět mimo manželství, přispívá k volbě kriminální dráhy ve větším počtu případů než děti narozené manželům. Na tomto místě pokládám za nezbytné zmínit se i o dětech, které rodinné prostředí díky celoživotní výchově v ústavech vůbec nepoznaly, a u kterých se díky tomu lze rovněž setkat s kriminálním jednáním.

Za další způsob, jak dospět k selhání, je volba nevhodného stylu výchovy či její zanedbání. Jedná se o situace, kdy dochází ke lpění na neúčinných rituálech a tradicích vzbuzujících někdy dokonce až odpor v dětech, výchova metodou pokus omyl či tak, jak byli vychováváni rodiče sami, hyperprotektivní či přetěžující styl výchovy. Velkou roli hraje také výchova jen jedním z rodičů, kdy je zejména otec považován za zdroj opory a autority v rodině. Do způsobu výchovy a hodnotové orientace mladého člověka se zároveň promítají i životní styl a celková kulturní úroveň rodiny. V důsledku nepříznivých výchovných podmínek se děti stávají mravně narušenými jedinci se základy závadové činnosti. Proto je vhodné nepodceňovat zjevně rozhodující vliv rodiny na

dospívajícího člověka, která je schopna vhodnou výchovou upravovat či odstraňovat vývoj vrozených rizikových sklonů.

Další oblastí, na kterou bych se v rámci rodiny chtěla zaměřit, je vliv celkového rodinného prostředí. Hlavními ukazateli pro kriminalitu mládeže je rodičovská agresivita vyúsťující často v hrubé fyzické násilí, konflikty různé intenzity a nevhodný způsob jejich řešení, obviňování, nesmyslné emoční diskuse o problémech, chladné rodinné prostředí aj. Do této oblasti patří také pasivita rodičů často i v případech, kdy ví o kriminálním jednání svých dětí; rodiče chovající se delikventně, užívající drogy, negramotní, často nezaměstnaní atp.

Nezájem rodičů o potřeby dítěte a trávení jeho volného času (jak, kde a s kým), pocity osamění a méněcennosti dohánějí dítě k tomu tento stav změnit. Jako prostředky k tomu užívá většinou snahu připoutat zájem jiných lidí a prosadit se natolik nevhodným způsobem, že se pak často dostává do konfliktu se zásadami dané společnosti a dopouští se deliktů, které jsou projevem vzdoru či nesouhlasu s jeho vlastním životem. Pokud se tedy u dítěte setkáme s projevy chování jako je vynucování autority hrozbami, slovní agrese, bezohlednost a fyzické násilí přerůstající až v sadismus a šikanu, lze se při pátrání po příčinách s největší pravděpodobností dostat k závěru, že můžeme jen těžko od takového dítěte očekávat jemné rysy chování ve vztahu k okolí, když výchova takového jedince byla od dětství zredukována na neodůvodněné a opakované přísné až surové tresty, které jsou považovány nejen za málo účinné, ale mají za následek vzdálení se dítěte rodiči, lži ze strachu z dalšího trestu aj.

Předchozí slova doplňuje i několik níže uvedených odstavců o studii manželů Glueckových (1964), o které se ve své knize zmiňuje Matoušek.

„U rodičů delikventních hochů se našlo významně víc emočních poruch, duševních retardací různého stupně, alkoholismu a také kriminálních deliktů. Tutéž „zátěž“ měla rodina delikventa i v generaci prarodičů, když byla porovnána s prarodičovskou generací nedelikventů. Rodiny delikventů byly častěji v ekonomicky velmi špatném postavení, mnohé z nich žily ze sociální podpory, měly malý zájem na zlepšení své situace, méně plánovaly svou budoucnost, byly méně vzdělané, méně si sebe vážily.“ 2)

„Mnohé delikventní děti byly svými rodiči naprosto otevřeně odmítány. Domácnosti, v nichž žili delikventní mladiství se svými rodinami, charakterizovaly sociální pracovníce jako zanedbané, špinavé, špatně osvětlené, špatně větrané, přeplněné; v takových bytech ani děti, ani dospělí neměli pocit pohody, takže mladiství raději trávili volno mimo ně.“ 2)

Významně odlišným způsobem se jeví skupina delikventních dospívajících z dobře ekonomicky zajištěných úplných rodin, kde oba rodiče hodně pracují a vlastní kariéru považují za nejdůležitější. Mládež má tak díky ztrátě nebo nedostatečnosti kontroly rodičů nad nimi, absenci pevného režimu a hranic odpovědnosti k dispozici mnoho volného času, kterého si užívá tak, jak se jí zalíbí. A to se stává úrodnou půdou nejen pro kriminalitu mládeže, ale i výskyt tzv. deprivčního syndromu způsobeného absencí přiměřené rodičovské péče a porozumění. Dalším rizikovým faktorem v těchto rodinách je kompenzace neutěšené duševní situace dítěte nadměrnými hmotnými prostředky, která vede k prohloubení problémového chování, dále k nahlížení na peníze jako na měřítko hodnoty lidí a k pocitu nedotknutelnosti.

2.3.5. Škola

Pozitivní význam vlivu výchovných a vzdělávacích aktivit této instituce jako brzdícího opatření trestné činnosti mládeže nelze podceňovat, avšak objevují se i případy až nereálných očekávání a to většinou ze strany selhávajících rodičů. Na druhé straně se také setkáváme se situacemi, kdy působení školního prostředí je nedostatečné nebo dokonce nabírá negativních rozměrů.

K určitým problémům může dojít ne dlouho po tom, co dítě nastoupí do školy. Bývá tomu tak u jedinců, kteří přicházejí z domova, kde jsou zvyklí na tresty, nedůvěru a nesmyslně nadměrnou přísnost, nedostatečně připraveni. To se zejména u mladých delikventů projevuje nekázní, nezájmem o výuku, netolerantním přístupem ke spolužákům, ale i nedostatečnou slovní zásobou či špatnými hygienickými návyky. Díky tomu se vytváří prostor pro konflikty mezi žákem na jedné straně a snaživým učitelem na straně druhé. Pokud je takový pedagog příliš vážný, šetří pochvalami a uznáním, opomíná potřeby a jedinečnost takového člověka, těžko si pak získá jeho důvěru. Výchova narušených dětí si zároveň vyžaduje učitelovu citlivost, vyrovnanost a trpělivost při nedostatečných znalostech nebo přestupcích v oblasti chování. Důležitou součástí osobnosti pedagoga je i dovednost upoutat výukou, být zralým nositelem přirozené autority a celkovým příkladem. Před učitelem tak v rámci běžné školy zaměřené na přitažlivost a dostupnost vyučování zejména pro žáky navštěvující školu pravidelně a bez větších problémů stojí nelehký úkol.

Mezi nejčastější negativní vlivy ve školách, které paradoxně podporují delikventní jednání mládeže, se objevují např. případy přetěžování žáků neustálým rozšiřováním poznatků bez prostoru na diskuse, rozvoj komunikativních dovedností a uplatňování tvořivé práce, nezáměr o osudy jednotlivých dětí, přehlížení přestupků, nejasná pravidla, nedůsledné uplatňování disciplíny, deptání žáků při jejich trestání, nemožnost odčinit přestupek, neobjektivní rozhodování učitelů atd. Není-li učitel schopen přistupovat k dítěti, které se vyznačuje např. hyperaktivním chováním nebo některou

ze specifických poruch učení aj., se zvláštním přístupem, dítě se dostane na okraj jeho zájmu nebo do nepříznivé situace, kterou samo nezavinilo. To má bezprostřední vliv na jeho sebehodnocení i postavení mezi spolužáky a následné selhání nejen ve škole, ale i mimo ni.

Škola sice nebude s největší pravděpodobností nikdy schopna nahradit výchovu v rodině, ale podle mého názoru by měla vynaložit co největší úsilí k nápravě a odstraňování nedostatků, které si žáci z rodinného prostředí přinášejí, a zároveň se snažit o dobrou spolupráci s těmito rodinami. Tento pokus se však při střetu s lhostejností či dokonce averzí vůči škole ze strany rodičů může setkat se svým koncem dřív, než začal. A co víc – nezdravé postoje rodičů vůči škole mohou vést dítě k vyhýbání se školní docházce. Tím se odstartují problémy ve škole, kdy je žák negativně hodnocen za své chování i prospěch nejen učiteli, ale někdy dokonce i spolužáky. Problémy se tak prohloubí a mezi žákem a učitelem, popř. třídním kolektivem se vytvoří bariéra a napjatá atmosféra, kdy se prostředí školy stává neradostným a frustrujícím důvodem pro beznadějné pocity neúspěšnosti. Dítě pak lže, zapírá, slibuje svou nápravu, vzdoruje a místo školy se pak toulá v době vyučování po ulicích, vysedává doma u televize či v kině nebo hernách, tráví čas se závadovou partou a baví se krádežemi, je agresivní a má sklony dokonce i k alkoholismu. Záškoláctví, které může trvat i několik dní a zahrnovat zároveň útěky z domova, je tak úzce svázáno s delikvencí. Následná spolupráce učitelů s kurátory je v těchto případech nepostradatelnou částí procesu nápravy.

O projevech šikany na školách, kterou lze zahrnout do oblasti antisociálního chování mládeže, a postojům k ní velmi věcně vypovídá následující odstavec.

„Výzkumy již delší dobu poukazují na alarmující skutečnost, že řada učitelů i ředitelů škol má tendenci zavírat oči před sociálně patologickými formami jednání žáků na vlastní škole. To platí nejen pro počínající drogovou závislost, ale i pro projevy šikany. Naopak, pro učitele, kteří proti ní energicky vystoupí, bývá značně šokující zjištění, že rodiče agresorů často odmítají spolupráci při nápravě dítěte. Nezajímají je nepříznivé informace a nechtějí je ani znát. A to by konec konců mohlo svědčit pro teorii, že útočníci pocházejí většinou z neuspořádaných či narušených rodinných poměrů.“ 3)

2.3.6. Nezaměstnanost

Nedostatek pracovních míst, vysoké nároky a neochota zaměstnavatele poskytnout práci mladým jedincům bez praxe než lidem se zkušenostmi, ale i nereálné představy mladých lidí o možnostech pracovního uplatnění, jejich mzdové nároky a další společnost velmi znepokojující rysy současného trhu práce přispívají k tomu, že lidé práci těžko hledají nebo o ni přicházejí. Takovým způsobem postiženými jsou nejen lidé blízcí důchodovému věku, u nichž klesá produktivita práce, ale i mladí

jedinci vstupující na trh práce. Na tomto místě mluvíme o těch, kteří mají ve většině případů pouze základní vzdělání a to v některých případech dokonce nedokončené, nebo o absolventech odborných učilišť. Pro takové lidi se může kriminalita zdát mnohem přitažlivějším východiskem, kdy se dobře provedený trestný čin jeví jako více lákavější a spolehlivější zdroj obživy než špatně placená práce.

2.3.7. Vrstevnická skupina

Pro jistou část z nás nemůže být překvapením fakt, že mladý člověk, který díky své dysfunkční rodině či neúspěchům ve škole, o kterých jsem se zmínila výše, hledá útočiště mezi vrstevníky, kteří jsou postiženi podobným způsobem. Vrstevnická skupina je ale také důležitou součástí každého jiného dospívajícího, který vstupuje do školy, počet jeho kontaktů s vrstevníky se zvyšuje a snaží se vytvořit si vlastní totožnost. Jedinec v tomto věku zároveň potřebuje a následně i hledá lidi jemu věkově blízké, kteří řeší podobné problémy a jejichž způsob myšlení a vyjadřování mu také není cizí. Díky tomu taková skupina mnohdy svým vlivem zastíní dokonce i funkční rodinu mladého člověka.

Podle různých statistik je kriminalita mládeže většinou páchána ve skupinách, kde se všichni její členové navzájem podporují a dodávají si odvalu. A tak zábrany jednotlivců vůči delikventnímu jednání opadají a pod tlakem skupiny jsou realizovány takové nedomyšlené skutky, na které by osamocený nedospělý člověk s velkou pravděpodobností ani nepomyslel. Členové zde prožívají i pocit sounáležitosti, vlastní významnosti, neohroženosti a síly. V některých skupinách musí člověk nejdříve projít jistým „přijímacím řízením“, jehož náplní může být např. určitý projev vandalismu, a poté respektovat jako člen vnitřní řád takové party. Vrstevnická skupina tak může představovat určitý start v procesu jedince hledání vlastní totožnosti prostřednictvím delikventního jednání podporovaného nebo dokonce vyžadovaného takovou skupinou. V jádru věci se také nachází jeden společný nárok pro všechny, a tím je obstát v očích vrstevníků, což se týká např. oblečení, vztahů ke škole, rodičům, kouření, užívání drog aj. Motivem pochybného trávení volného času v partách bývá nuda a nedostatek zajímavých alternativ k lákadlům současné doby jako jsou např. snadno dostupné drogy, hrací automaty apod.; dále sem patří předvádění se před kamarády, nedostatek finančních prostředků na návštěvy heren, diskoték aj., které často vedou k uskutečňování drobných krádeží přerůstajících časem ve větší plánované akce a popř. i ve spolupráci s překupníky. Někteří jedinci dokonce páchají trestné činy, aby se dostali právě do party, jejímž členem touží být. A tak kradou dokonce i doma a peníze dávají starším členům party.

Podrobnější informace o způsobu trávení času dospívajících jedinců nám přináší následující tabulka, která byla sestavena z výsledků studie Výzkumného ústavu kriminologického.

Tabulka č. 9 (zdroj: JEDLIČKA, Richard – KOŤA, Jaroslav. Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Praha: Karolinum, 1998.)

Zaměření vrstevnických skupin

činnost	delikventi (%)	nedelikventi (%)
návštěva hostinců	28,82	3,6
taneční zábavy	5,5	9
bloumání ulicemi	28,82	3,33
zábavy v soukromí (mejdany)	2,86	2,4
návštěvy kin	2,42	22,3
návštěvy jiných kulturních podniků	0,22	5,7
tramping	8,58	10,27
návštěvy sportovních podniků	0	20
aktivní sportovní činnost	0,44	12,6
jiná prospěšná zájmová činnost	0	9,3
výtržnosti a chuligánské chování	22,34	1,5

2.3.8. Masmédia

O převažujícím vlivu televize plné brutálních filmů, kdy zločinec bývá v některých případech dokonce stavěn do role hrdiny, a zlehčujícímu přístupu k nim, internetu poskytujícímu pochybné zdroje zábavy, násilných počítačových her apod. nad kvalitními knihami a časopisy, zajímavými divadelními představeními a výstavami, zábavnými kulturními akcemi na úrovni aj. není v dnešní době pochyb. K tomuto problému dochází v důsledku převážného nezájmu rodičů a prázdnotě volného času, kdy je nedospělý jedinec odkázán ve většině případů na pasivní sledování televize. Představy o realitě tak často bývají zkreslené, kritický postoj k násilí se oslabuje a zábrany tak opadají. Vzniká tak nezdravý postoj spočívající v domněnkách, že násilí je vhodný způsob k prosazování vlastních potřeb a řešení konfliktů mezi lidmi.

Na základě výše zmíněných, ale i dalších příčin si pak lze delikventa obecně charakterizovat jako osobu vyznačující se méně realistickým očekáváním, představující si budoucí události s nereálným optimismem, což souvisí s méně úplným vnímáním světa a se specifickou strukturou rozumových schopností. Na jeho chování bývá pohlíženo jako na pokus člověka s nízkým sebehodnocením zvýšit pocit vlastní hodnoty kriminálním činem v podmínkách, které mu neumožňují běžnou, společensky přijatelnou formu potvrzování vlastní hodnoty jako např. při studiu, sportu, ve vztahu, rodině atd. Tito lidé se dále také vyznačují nedostatečným vnímáním (na rozdíl od nekriminálně jednajících mládeže, která má větší schopnost empatie), jak se cítí někdo jiný

než oni sami a trpí větším pocitem ohrožení, jsou hůře schopni hodnotit situaci očima druhého člověka apod. Jejich

komunikační dovednosti jsou horší a konflikty řeší zkratkovitěji a agresivněji. Jistá část delikventně se chovajících lidí má potřebu vyhledávání rizika, protože špatně snášejí stereotypní, neměnné prostředí. Tito lidé mají také nižší hladinu adrenalinu, jsou emočně nestabilní, chovají se násilně, mají sklon k alkoholismu aj. Jejich sebehodnocení je nižší, negativní, zmatené, plné protikladů. Delikventi si sami sebe neváží, nepřipisují si hodnotu. Pouze u menší skupiny kriminálně jednajících je sebehodnocení vyšší. Souvisí to pravděpodobně s vysokou pohotovostí k agresivní obraně vlastní osoby nebo dobrého pocitu z provedeného činu.

To, co je pro protiprávně jednajícího člověka charakteristické, velmi výstižně popisuje ve své knize i Vágnerová: „Pro většinu delikventů je typické, že dovedou o svém cíli a jeho dosažitelnosti přijatelně logicky uvažovat, ale nejsou schopni si připustit, jaké může mít následky. Zpětná vazba pro ně nemívá potřebnou informační hodnotu, nedovedou se poučit ze zkušenosti (např. s opakovaným uvězněním v důsledku stále stejných trestných činů). V případě recidivistů může hrát svou roli i lhostejnost k následkům, která je výrazem přijetí určitého stylu života, do něhož patří i pobyt ve vězení. Už nebývají schopni řešit svůj život jinak.“ 4)

2.4. Druhy trestů

V trestním zákoně se uvádí, že: „Za spáchané trestné činy může soud uložit pouze tyto tresty:

- a) odnětí svobody,
- b) obecně prospěšné práce,
- c) ztrátu čestných titulů a vyznamenání,
- d) ztrátu vojenské hodnosti,
- e) zákaz činnosti,
- f) propadnutí majetku,
- g) peněžitý trest,
- h) propadnutí věci,
- ch) vyhoštění,
- i) zákaz pobytu.“ 5)

V tomto zákoně existují zároveň paragrafy zmiňující se o ochranných opatřeních, kam spadá ochranné léčení, ochranná výchova a zabránění věci. Tato opatření soud ukládá v případě upuštění od potrestání či současně s trestem, dále pak pro neexistující trestní odpovědnost díky nepřičetnosti pachatele a zároveň pro nebezpečnost jeho pobytu na svobodě atp. O ochranné výchově pojednává trestní zákon pouze v souvislosti s mladistvým v případech nedostatku řádné výchovy, zanedbání výchovy aj. či s dítětem. Tato výchova je vykonávána ve speciálních výchovných zařízeních (v diagnostickém či výchovném ústavu) spadajících pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, kde se v dnešní době podle různých odborníků stále můžeme setkat s problémy jako je přežívající vládnoucí atmosféra neustálého dozoru a přísného vedení, málo individualizovaná péče, vysoký počet úteků, nedostatek příležitostí osvojit si praktické dovednosti a samostatnost, programy odtržené od běžného života atp.

2.4.1. Trestání delikventní mládeže

Způsobům trestání nedospělých provinilců se podrobněji věnuje spíše Zákon ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) – dále jen „zákon“.

Před tím, než se zaměřím na podrobnější přehled způsobů zacházení s mladými přestupníky zákona, ráda bych se zmínila o tom, na co poukazují někteří odborníci. Podle nich jsou zásahy efektivnější, pokud trest následuje co nejrychleji po provinění, aby si pachatel mentálně spojil újmu

z potrestání se samotným činem. Dále by měl být trest vyměřen s ohledem na osobnost pachatele a perspektivu jeho dalšího vývoje, avšak neměla by být opomenuta adekvátní přísnost trestu, aby došlo k eliminaci zisku ze spáchání trestného činu, který by se tak nevyplatil. Trest by zároveň měl být dostatečně jistý (neodvratný). Existuje také kriminologický výzkum, který tvrdí, že výše trestu má nulový nebo jen velmi malý vliv na delikventní chování. Zároveň bylo také zjištěno, že sankce uplatňované v časném věku zvyšují pravděpodobnost opětovného kriminálního chování dětí a mládeže do budoucnosti.

2.4.1.1. Trestání mladistvých

Za účel veškerých opatření ukládaných mladistvým je zákonodárci pokládán především vytvoření takových podmínek, které by vedly k duševnímu a sociálnímu rozvoji mladistvého a braly ohled na stupeň rozumového a mravního vývoje, osobní vlastnosti, rodinnou výchovu a prostředí, ze kterého takový jedinec pochází. Dále je to ochrana před škodlivými vlivy a recidivou.

„Mladistvému lze uložit pouze tato opatření:

- a) výchovná opatření,
- b) ochranná opatření a
- c) trestní opatření.“ 6)

2.4.1.1.1. Výchovná opatření

Co se týče výchovných opatření, tak ta se ukládají v případech, kdy je upuštěno nebo podmíněně upuštěno od trestního opatření. Zároveň je možné uložit taková opatření vedle výše uvedeného ochranného či trestního opatření. Zákon se také zmiňuje o možnosti uložení výchovného opatření v souvislosti se zvláštními způsoby řízení, což znamená v případech, kdy dochází k podmíněnému zastavení trestního stíhání, narovnání nebo odstoupení od trestního stíhání. Za účel těchto opatření je pokládáno usměrňování způsobu života, který mladistvý doposud žil, a tím i podpora a zajištění jeho výchovy. To vše je ale podle odborníků málo využívaným prostředkem, který předchází razantnějším zásahům do rodiny i svobody mladistvého.

„Výchovnými opatřeními jsou:

- a) dohled probačního úředníka,
- b) probační program,
- c) výchovné povinnosti,

- d) výchovná omezení,
- e) napomenutí s výstrahou.“ 6)

2.4.1.1.2. Ochranná opatření

Účelem těchto opatření je především kladný vliv na duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého jedince a zároveň ochrana společnosti před pácháním provinění, které má takový jedinec na svědomí.

„Ochrannými opatřeními jsou:

- a) ochranné léčení,
- b) zabránění věci,
- c) ochranná výchova.“ 6)

2.4.1.1.3. Trestní opatření

Úkolem těchto opatření, na který zákonodárci kladou důraz, je nápomoc k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého a to s ohledem na okolnosti případu, osobu i poměry tohoto jedince.

„Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit pouze tato trestní opatření:

- a) obecně prospěšné práce,
- b) peněžitě opatření,
- c) peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- d) propadnutí věci,
- e) zákaz činnosti,
- f) vyhoštění,
- g) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),
- h) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- ch) odnětí svobody nepodmíněně.“ 6)

2.4.1.2. Trestání dětí

„Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko - psychologického vyšetření, tato opatření:

- a) dohled probačního úředníka,

b) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,

c) ochrannou výchovu.“ 6)

2.5. Trest odnětí svobody

Dříve, než se podrobněji zaměřím na zacházení s nedospělými provinilci ve společnosti, ráda bych se zmínila o trestu vykonávaném mimo společnost, který spadá do skupiny trestních opatření, - vězení a o jeho následcích. O nich věrohodně vypovídá i příběh uvedený v přílohách na závěr mé práce.

O frekvenci výskytu ukládání trestu odnětí svobody nepodmíněně ale také vazby vypovídá následující tabulka.

Tabulka č. 10 (zdroj: ZOUBKOVÁ, Ivana. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002.)

Mladiství ve vazbě a ve výkonu trestu odnětí svobody (údaje Vězeňská služba ČR)

rok	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
vazba	450	599	634	492	515	339	354	314	156
VTOS	188	205	143	187	164	172	163	131	110

Jak z výše uvedené tabulky vyplývá, případy ukládání vazby v 90. letech převyšují nad trestem odnětí svobody a postupem času tento trend až na některé výkyvy klesá. Na vazbu je mnohými odborníky i zákonodárci nahlíženo jako na opatření, které by se v případě mladistvých mělo využívat jen v případech, kdy není možné využít alternativních opatření jako je např. peněžitá záruka, dohled, umístění v péči důvěryhodné osoby či v diagnostickém nebo výchovném ústavu aj. a dosáhnout tak účelu vazby - zajištění mladistvého. Odborníci se také scházejí v názoru, že nepodmíněný trest odnětí svobody je u nás stále ukládán v převažující míře nad jinými alternativami, avšak ve formě podmíněného odložení. Za příčinu bychom mohli pokládat přeplněnost věznic, vysoké náklady na jejich provoz, humanizaci a novelizaci zákonů, existenci Probační a mediační služby atd.

Pro představu o postupech soudu v rámci této problematiky je podle mého názoru důležité uvést si na tomto místě některá důležitá fakta. K trestu odnětí svobody nepodmíněně doporučuje zákon uchýlit se v případě, kdy je to díky okolnostem případu, osobnosti pachatele a nedostatečnosti jiných dříve uložených opatření nezbytně nutné. Trestní sazba snížená na rozdíl od dospělých pachatelů se pohybuje mezi jedním až pěti lety výkonu tohoto trestu. Pokud by se však jednalo o případ, kdy je vzhledem k okolnostem zákonem povoleno uložit výjimečný trest, může se trestní sazba pro mladistvého pohybovat mezi hranicemi pět až deset let. I způsob zacházení s mladistvými vězni se od toho s dospělými liší a to např. v tom, že místo výkonu práce je nedospělým jedincům

zajišťováno plnění školní docházky, pracovníci věznice se snaží o spolupráci s rodiči, existují i případy volného pohybu mimo věznici až na dobu dvanácti hodin, je brán ohled na věkové zvláštnosti a zájmy mladistvých atd. Důraz je také kladen na výchovu mladistvého v řádného občana a aktivní přístup k řešení vlastní životní situace. Nedospělí pachatelé zároveň bývají odděleni od ostatních odsouzených a v rámci toho jsou dále podle informací z odborných publikací děleni podle svých povahových vlastností, stupně narušenosti, druhu a závažnosti činu, který spáchali; výměry trestu, pracovních schopností apod.

Po roce 1989 došlo v našich věznicích k velkému rozvoji učebních oborů, rekvalifikačních kurzů, zájmových činností aj. Objevuje se také názor, že se věznice zlepšují a vězni si trest užívají na náklady lidí dodržující zákony. Novodobým trendem je i snaha o tzv. zcivilnění výkonu trestu. To znamená, že do vězení docházejí specialisté (psychologové, pedagogové, sociální pracovníci atd.), kteří pracují s mladistvými formou různých terapií, relaxačních cvičení, jazykových kroužků atd. Tato snaha má i mnoho záporů, kterým může být např. pocit ohrožení těmito „novými lidmi“ nebo obavy z vynášení informací aj. Dalším problémem je nízká atraktivita pro personál, který se zde proto rychle obměňuje. Dalším rysem, který není žádnou výjimkou, jsou případy zneužívání převahy zaměstnanců nad vězni. V důsledku toho si vězni údajně vytváří svůj vlastní slang a neprůhledná „pravidla hry“, která jsou zvenčí málo ovlivnitelná.

Vraťme se ale k hlavnímu úkolu tohoto trestu, za který je pokládána odplata za zločin, izolace pachatelů od společnosti a tím i zbavení svobody těchto protiprávně jednajících jedinců. Zároveň by se dalo říci, že díky tomuto trestu můžeme dosáhnout pomyslné spravedlnosti, kdy pachatel dostal, co si zasloužil. Avšak místo očekávaného snížení kriminality s sebou pobyt ve vězení podle zasvěcených odborníků navzdory snahám pracovníků Vězeňské služby ČR a externích spolupracovníků přináší nepříznivé účinky, které mají na mladistvé velký vliv a to mnohdy dokonce větší než na dospělé odsouzené. Časná aplikace trestu odnětí svobody či uvěznění jako takové jsou ve většině případů pokládány za drastickou změnu v životě člověka a příčinu možného vzniku nebo dalšího zhoršení vážných již existujících psychosociálních poruch. Další důsledky výstižně komentuje Vágnerová: „Trest odnětí svobody mění prožívání, uvažování i chování vězně. Vězeňské prostředí má své vlastní normy a pravidla chování více či méně odlišné od obecně platných norem. Ve vězení jsou užitečné jiné vzorce chování. Způsoby chování získané na svobodě vyhasínají – nejsou zde potřebné, někdy jsou dokonce nežádoucí a spoluvězni sankciované. Adaptace na prostředí vězení zásadním způsobem mění hodnoty, normy i vzorce chování, a stává se překážkou návratu trestaného člověka do společnosti.“ 4)

Nepříznivé účinky vězení bohužel po skončení výkonu trestu nekončí. V takových chvílích se setkáváme se zátěží propuštěného, kterou Vágnerová nazývá tzv. „křizí ze svobody“, kdy se jedná o trauma z náhlé změny prostředí. Životní situace jedince je totiž výrazně jiná než ta, která předcházela uvěznění. Propuštěný nemá např. kde bydlet, pracovat; kontakt s rodinou a přáteli je velice obtížný; chybějí mu informace o změnách ve společnosti atd. Odsouzený tak do značné míry ztrácí schopnost začít znovu žít na svobodě normálním způsobem a tak dochází k recidivě a návratu do vězení. To také potvrdilo mnoho nezávislých studií během 20. století, ve kterých se prokázalo, že jakmile se mladistvý nebo dospělý pachatel vrátí po výkonu trestu z vězení na svobodu, pravděpodobnost, že se bude dál chovat kriminálně, neklesá, ale vzrůstá. Děje se tomu v důsledku toho, že čím déle člověk (obzvláště mladistvý) totiž ve vězení pobývá, tím větší je „deformace“ jeho osobnosti a menší naděje na odvrácení jeho dalších kriminálních aktivit, nehledě na obtížnost adaptační fáze, kdy si propuštěný musí zvyknout na odlišné prostředí a to s velkými nároky na jeho samostatnost. Právě v tomto období podle odborníků nejvíce dochází k recidivě a návratu do vězení. Matoušek tento jev nazývá „syndrom otáčivých dveří“. Na druhé straně je třeba nezapomínat, že někteří trestaní (a to zejména recidivisté) žádoucí dovednosti a návyky nikdy neměli a na svobodě se chovají způsobem, který je pro výkon různých rolí (člena rodiny, pracovního týmu apod.) neúnosný.

Někteří odborníci zabývající se rozdíly mezi vězňenými a nevězňenými zjistili odlišnosti v sebekontrolě, toleranci k chování jiných lidí a odpovědnosti za své chování. U vězňených se podle odborníků údajně můžeme častěji shledat s pocitem nadřazenosti, frustracemi, agresivitou, útlumem rozumových schopností a zaměřením na vlastní osobu. Tito lidé jsou rovněž méně přátelští a zralí. Zavádějící ovšem je, že takové rysy osobnosti nemusí být jen následkem pobytu v nepříznivém prostředí vězení, ale může se jednat např. o projev vrozené dispozice či reakce na vliv velmi nepříznivých podmínek, v nichž člověk vyrůstal atd.

Tato a další fakta přispívají k názoru, že trest odnětí svobody je dobrým řešením jen zdánlivě. Proto by se mělo s těmi, kteří jednají protispolečensky, dělat něco, co by jim v nežádoucím chování bránilo a to i v případech po propuštění z výkonu trestu, aby nedocházelo k recidivě. Takový člověk podle odborníků prý často žije v domnění, že vše bylo dostatečně odčiněno pobytem ve vězení a navíc, že ho poškozený nemusí zajímat.

Soudům i státním zastupitelstvím by tedy podle mého názoru mělo být nabízeno co nejvíc alternativ k trestu odnětí svobody, kde by byl zároveň kladen důraz na předvídání budoucího vývoje pachatele a jeho ztotožnění se s tím, co mu bylo uloženo, protože pachatelův často chybějící pocit viny a tomu odpovídající pocit oprávněnosti trestu jako projevu spravedlnosti a jeho následné

akceptování je otázkou velmi problematickou. Přestože se v souvislosti s tímto postupem jedná o nejjednodušší ideál, dovoluji si poukázat na přístup plynoucí z rodiny, která často svým selháním bývá spouštěcím impulsem k sestoupení jedince na šikmou plochu v podobě delikvence, jak je již uvedeno v kapitole o příčinách kriminality mládeže. V okamžiku, kdy je nanejvýš vhodné, aby se provinilec vyrovnal s uloženým trestem, je to jako s potrestaným dítětem, kterému uložíme něco, s čím se vnitřně neztotožňuje. Čeho dosáhneme? A jak celou skutečnost a nás ostatní bude dítě či pachatel brát? Za těchto okolností je jasné, že nepřiměřeně tvrdý trest může jen stěží posloužit jako impuls k nápravě a odčinění viny.

V neposlední řadě je možné považovat využití alternativ oproti trestu odnětí svobody za šanci na změnu obecně rozšířených představ o tom, co se dá s pachatelem dělat.

2.6. Alternativní tresty

V dnešní době se u nás na mnoha místech a to nejen mezi fundovanými odborníky denně se pohybujícími v problematice kriminality mládeže velmi živě diskutuje o způsobech zacházení společnosti s nedospělými pachateli nebo s takovými jedinci, u kterých je riziko společenského selhání vysoké. Tajemstvím díky odborné literatuře či médiím nezůstává, že problémem s největší pravděpodobností není vydávání stále nových a nových moderních zákonů, ale jde o to, jak jsou takové záležitosti zákonem ošetřené ve skutečnosti dodržovány a současně zajištěny příslušnými institucemi.

V situaci, kdy dítě pokračuje ve své trestné činnosti a to i navzdory jednoznačnému varování rodiči nebo odjinud, je zásah OPD, policie, školy či jiných zařízení velmi pravděpodobný. Tato i jiná zařízení (např. LATA, D-centrum, RIAPS, MOST, K-centrum aj.) je také možné kontaktovat na základě vlastního rozhodnutí často bezradných rodičů.

V případech, kdy je tedy spáchán trestný čin, dochází většinou k nevyhnutelnosti trestního řízení. Existují dva způsoby, jak jej vést. Tím prvním je klasický průběh trestního řízení, kdy vyšetřovatel, který vedl přípravné řízení, předá případ státnímu zástupci. Poté následuje podání žaloby u soudu a tzv. hlavní líčení. Na konci tohoto líčení soud vynese rozhodnutí o vině či o zproštění žaloby. V případě, že pachatel je uznán vinen, soud uloží trest, k jehož výkonu je pachatel povinen později nastoupit. Druhý způsob je označován jako odklon od klasického průběhu trestního řízení. Po přípravném řízení a předání případu státnímu zástupci zde existuje možnost podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání nebo využití jiného alternativního opatření (upuštění nebo podmíněné upuštění od uložení trestního opatření). Na tomto místě asi není třeba zdůrazňovat, že pro nedospělého delikventa je i přes jeho provinění z mnoha důvodů lepší postupovat neklasickým způsobem a vyhnout se tak zbytečným průtahům a komplikování již tak závažné situace. Ve chvíli, kdy nejen mladý pachatel nedodrží dohodu např. o náhradě škody poškozenému, postupuje se v trestním řízení klasickým způsobem od podání žaloby u soudu až po případné uložení trestu a nástup k jeho výkonu. V obou případech musí mít každý nedospělý provinilec od sdělení obvinění obhájce. Soud se také zpravidla obrací na orgán pověřený péčí o mládež, aby zjistil např. stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého, jeho povahu a další okolnosti důležité pro volbu prostředků vhodných pro jeho nápravu.

Jak již bylo o alternativních trestech řečeno, jedná se o tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody a jejich vykonání se tedy odehrává ve společnosti (prostřednictvím dodržování určitých omezení či splnění povinností). Tím pádem méně zasahují do života odsouzeného a dávají mu šanci k aktivizaci vlastních sil k nápravě. Proto bývá podmínkou jejich uložení souhlas odsouzeného a

slib, že bude podmínky plnit. Další podmínkou je, že závažnost spáchaného deliktu není příliš velká a mladistvý obviněný se přizná ke spáchání trestného činu; dále také, že lituje toho, co udělal, a má snahu podle svých možností napravit škodu, kterou způsobil. Nesplní-li tyto podmínky a nežije-li v souladu s normami společnosti, může se dostat tam, kam chtěl – do vězení. Rovněž je nezbytně nutné, aby osoba pachatele nebyla natolik narušená, aby její pobyt na svobodě byl pro ostatní nebezpečný.

Důležitou součástí problematiky ukládání alternativních trestů je také přístup soudu, který se zpravidla obrací na orgán pověřený péčí o mládež (kurátora pro mládež), aby zjistil např. stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého, jeho povahu a další okolnosti důležité pro volbu prostředků vhodných pro jeho nápravu.

2.6.1. Přehled alternativních trestů

Na tomto místě bych ráda uvedla podrobnosti o alternativních trestech pro mládež, které se vyskytují nejen v naší legislativě, ale také v odborné literatuře. Jelikož žádná z institucí v naší zemi, která se touto problematikou zabývá, neposkytuje podrobné statistiky o jejich konkrétním využití, nelze posoudit, zda četnost výskytu jednotlivých alternativních trestů v odborných publikacích odpovídá četnosti jejich využívání.

V každém případě si lze alternativy k trestu odnětí svobody rozdělit na dvě skupiny. Do té první bychom mohli zařadit takové tresty, které se vyznačují odborným psychosociálním vedením a kontrolou pachatele (obecně prospěšné práce, podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem), které v naší zemi zajišťuje specializovaná sociální služba – Probační a mediační služba, která spadá pod Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Do druhé skupiny můžeme jednoduše zařadit všechny tresty nespojené s odnětím svobody. Lze je tak chápat jako alternativní tresty v širším pojetí.

2.6.1.1. Dohled probačního pracovníka

Podle zákona se tímto opatřením rozumí: „pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačními úředníkem k životu v souladu se zákonem.“ 6)

Účelem tohoto dohledu je sledování a kontrola chování mladistvého, která je zaměřena na ochranu společnosti a redukci situací, kdy by opětovně došlo ke spáchání trestné činnosti. Dále je to

také vedení a pomoc mladistvému na odborné úrovni, které má za cíl zajistit, aby v budoucnosti jedinec vedl řádný život.

Během doby, kdy je nad nedospělým provinilcem vykonáván uložený dohled probačního pracovníka, je mladistvý povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem stanoveným na základě vykonávaného programu, dostavovat se k němu ve stanovených lhůtách s přihlédnutím k poměrům, životní situaci a prostředí, ve kterém mladistvý žije; informovat o všech důležitých okolnostech jako je např. pobyt, zaměstnání, dodržování uložených omezení a povinností atd. Nedospělý delikvent zároveň musí probačnímu úředníkovi umožnit vstoupit do obydlí, kde se zdržuje.

Dojde-li ze strany mladého pachatele k porušení podmínek dohledu či uložených povinností a omezení, probační úředník neprodleně musí informovat soud, který toto opatření uložil.

Odborná literatura se zmiňuje, že dohled probačního úředníka bývá většinou nařízen v případech, kdy se jiné opatření – napomenutí míjí účinkem nebo jde o závažnější poruchy v chování nedospělého jedince. Za nejčastější důvody jsou pokládány nejen drobné krádeže, ale i agresivní chování vůči rodičům, učitelům a spolužákům, záškoláctví, útky aj. Odborníci také zdůrazňují význam spolupráce se školou a jinými institucemi při výkonu tohoto opatření.

2.6.1.2. Probační program

V tomto případě se jedná o prostředek, který má posloužit k rozvoji sociálních dovedností a osobnosti nedospělého provinilce a to pomocí např. terapeutického programu, psychologického poradenství, sociálního výcviku, vzdělávacího či rekvalifikačního programu aj. Zároveň je toto opatření způsobem zásahu soudu pro mládež či státního zástupce v přípravném řízení, který vede k omezení jedincova dosavadního způsobu života, jehož součástí bylo protiprávní chování, a který směřuje k podpoře vhodného sociálního zázemí a urovnání vztahů mezi mladým delikventem a poškozeným, kterému bývá jako součást nařízení nahrazena způsobená škoda a to v rámci sil provinilce.

Podmínkami k uložení probačního programu je souhlas mladistvého, poskytnutí dostatečné možnosti seznámit se s obsahem takového programu a zároveň jeho vhodnost s ohledem na potřeby nedospělého delikventa a zájmy společnosti.

Dohled nad výkonem tohoto opatření vykonává probační úředník. Pokud se vyskytne případ, kdy mladistvý neplní své povinnosti v rámci probačního programu, musí probační pracovník při méně závažném porušení udělit viníkovi výstrahu (nejvýše dvě v průběhu jednoho roku) a v závažnějších případech informovat soud pro mládež.

2.6.1.3. Výchovné povinnosti

Podle zákona pod toto opatření spadá soudem pro mládež nebo státním zástupcem v přípravném řízení uložené např. splácení peněžité částky v rámci peněžité pomoci obětem trestné činnosti za předpokladu, že mladistvý vlastní finanční prostředky, se kterými může samostatně nakládat; výkon společensky prospěšné činnosti a to bezplatně ve volném čase zdravotně způsobilého delikventa a bez narušení jeho přípravy na povolání či výkonu jeho zaměstnání; náhrada způsobené škody či odstranění následku provinění jiným způsobem, léčení ze závislosti na návykových látkách, podrobení se terapeutickému, vzdělávacímu či jinému programu atp.

2.6.1.4. Výchovná omezení

Hlavním účelem tohoto opatření je zabránit škodlivým vlivům na výchovu mladistvého jedince. Výchovná omezení ukládá soud pro mládež nebo státní zástupce v přípravném řízení. Některá z nich mohou být však nedospělému provinilci uložena jen za podmínek, že nenaruší jeho přípravu na budoucí povolání (povinnosti týkající se vzdělávacího programu školy) či výkon povolání jako takového.

V rámci tohoto opatření se může jednat např. o zákaz navštěvování určitých akcí či zařízení jako jsou fotbalová utkání, herny apod., zákaz styku s určitými osobami či zdržování se na určených místech, zákaz užívání návykových látek, účasti při hazardních hrách, sázkách aj.

2.6.1.5. Napomenutí s výstrahou

V tomto případě se s největší pravděpodobností jedná o nejmírnější opatření. Před jeho vyslovením je však nutno uvážit, zda lze u mladistvého shledat předpoklad, že na něj napomenutí zapůsobí – zda je schopen uvědomit si své nevhodné jednání a případné následky.

Napomenutí s výstrahou je vysloveno nedospělému delikventovi soudem pro mládež nebo státním zástupcem v přípravném řízení a to za přítomnosti zákonného zástupce provinilce. Jeho obsahem je vytčení protiprávnosti jeho jednání a upozornění na konkrétní důsledky, které mladému viníkovi hrozí v případě budoucí recidivy.

Existuje také možnost, kdy soud pro mládež či státní zástupce vysloví napomenutí a zároveň přenechá další potrestání mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole, či výchovnému zařízení, kde se zdržuje. Pokud by se tak stalo, jsou škola nebo výchovné zařízení předem požádány soudem o stanovisko k tomuto kroku. Dále musí být soud pro mládež nebo státní zástupce srozuměni s výsledkem od toho, komu bylo další potrestání nedospělého delikventa přenecháno.

Po vykonání tohoto opatření v rámci napomenutí s výstrahou či potrestání zákonným zástupcem, školou nebo výchovným zařízením se na mladistvého hledí jako na neodsouzeného.

2.6.1.6. Ochranné léčení

Osobě, která se dopustila trestného činu a jejíž duševní funkce byly narušeny (pachatel není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný; spáchal trestný čin ve stavu vyvolaném duševní poruchou či zneužívá návykovou látku a trestný čin spáchal v souvislosti s ní), uloží soud ochranné léčení (např. protialkoholní či protidrogové) v léčebném zařízení ústavní formou (hospitalizací) nebo formou ambulantní léčby.

Ochranné léčení může být uloženo i vedle trestu či v případě upuštění od potrestání. Pokud ovšem nelze vzhledem k osobě nedospělého pachatele dosáhnout účelu ochranného léčení, soud jej neuloží.

2.6.1.7. Ochranná výchova

O tomto opatření jsem se zmínila již v kapitole 2.4. na straně 24. Ráda bych ale dodala, že zákon klade v souvislosti s touto alternativou důraz mj. také na zajištění přípravy na budoucí povolání mladého delikventa a to pod řádným pedagogickým vedením.

Dále bych ráda podotkla, že v případě časového vymezení ochranné výchovy, se jedná o dobu, po kterou si toto opatření vyžaduje jeho účel s maximální délkou do osmnácti let svěřence (popř. do devatenácti let na základě rozhodnutí soudu o prodloužení ochranné výchovy a to v rámci zájmu jedince). Za zmíněný účel je odborníky a zákonodárci pokládáno odstranění nebo aspoň omezení možnosti vzniku dalších následků zanedbané výchovy, které jsou nebezpečné pro společnost. Další možností je také upuštění od výkonu ochranné výchovy v případě pomnutí okolností jejího uložení před započítáním výkonu tohoto opatření nebo podmíněné umístění mladistvého jedince mimo zařízení či přeměna ochranné výchovy v ústavní vzhledem k předpokladům řádného chování a práce svěřence a to na návrh státního zástupce, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, příslušného výchovného zařízení apod. V takovém případě může soud pro mládež uložit dohled probačního úředníka či jiné výchovné opatření. Pokud by však mladistvý předpoklady nesplňoval, může se soud pro mládež ve svém rozhodování opět uchýlit k nařízení ochranné výchovy jako takové.

Existují-li nějaké závažné okolnosti, proč nemůže nedospělý delikvent vykonat ochrannou výchovu neprodleně poté, co mu byla soudem pro mládež uložena, nařídí tento soud rovněž dohled probačního úředníka a to do doby, než bude výkon tohoto opatření možno řádně zahájit.

Toto opatření může být uloženo samostatně či vedle jakéhokoli trestu (kromě vyhoštění).

2.6.1.8. Zabraní věci

K tomuto trestu může soud přistoupit v případě, kdy neuloží trest propadnutí věci. Zabraná věc se stává vlastnictvím státu a to v případech, kdy je majetkem pachatele, kterého nelze stíhat nebo

odsoudit, ale také pokud bylo od jeho potrestání upuštěno či v případech, kdy to vyžaduje bezpečnost lidí, majetku nebo jiný podobný obecný zájem.

2.6.1.9. Obecně prospěšné práce

Další známou alternativou jsou obecně prospěšné práce, které mohou být uloženy soudem v rozsahu 50 – 400 hodin (rozsah hodin je stejný pro mladistvé i dospělé) a to v případech, kdy by nepodmíněný trest (nebo po přeměně obecně prospěšných prací v něj) nepřesáhl 5 let odnětí svobody (u mladistvých se tato sazba snižuje na polovinu), pokud vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy provinilce uložení jiného trestu není potřeba. Toto trestní opatření je možno uložit samostatně nebo spolu s jiným trestem (kromě trestu odnětí svobody). Soud pro mládež může tedy zároveň uložit i výchovná opatření (omezení nebo povinnosti vedoucí k řádnému životu) jako např. nahrazení škody, kterou způsobil poškozenému; léčení závislosti na návykových látkách, účast na terapeutickém, vzdělávacím nebo jiném programu, zákaz styku s určitou osobou či zdržování se na určitém místě apod.

Obecně prospěšné práce se ukládají převážně za méně závažné majetkové delikty a to s ohledem na stanovisko mladistvého, možnosti uložení a zdravotní způsobilost. Zároveň toto opatření nesmí ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj nedospělého provinilce.

Trest spočívá ve výkonu určité pracovní povinnosti, kterou stanoví soud. Jedná se o aktivity, které případně umožňují napravit škody způsobené trestným činem (např. úklid města, obnova poškozených zdí, veřejných prostranství, práce v přírodě či obnova životního prostředí apod.). Trest musí delikvent splnit osobně, bezplatně a ve svém volném čase (v čemž spočívá represivní prvek) do 1 roku ode dne, kdy byl výkon tohoto trestního opatření soudem nařízen. Do této doby se nezapočítává neschopnost vykonávat obecně prospěšné práce pro zdravotní či zákonné překážky, pobyt v cizině nebo doba strávená ve vazbě či výkonu trestu odnětí svobody. Neplní-li odsouzený své povinnosti a narušuje-li výkon trestu obecně prospěšných prací, může mu soud změnit zbytek trestu v nepodmíněný trest, kdy každé 2 hodiny nevykonaného trestu znamenají pro viníka 1 den odnětí svobody. Pokud však mladistvý pachatel vykoná trest v jeho plném rozsahu nebo dojde k jeho upuštění, hledí se na tohoto jedince tak, jako by nebyl nikdy odsouzen.

Odborníci se většinou shodují, že tento způsob trestu je dobře přijímán nejen poškozenou stranou a pachatelem, ale i organizací, pro kterou provinilý jedinec pracuje.

2.6.1.10. Peněžitě opatření

Toto opatření je ukládáno v případech, kdy pachatel získal nebo chtěl získat trestným činem majetkový prospěch, popř. u méně závažných trestných činů, pokud není třeba ukládat trest odnětí svobody. Soud pro mládež může vedle peněžitě opatření uložit i vhodná výchovná opatření.

Peněžitý trest je u nedospělých provinilců proti zákonu vázán na podmínku, aby byl jedinec výdělečně činný, nebo je ukládán, pokud to jeho majetkové poměry dovolují. Za výdělečně činného nelze podle odborníků považovat mladistvého, který je v učebním poměru a má nárok pouze na kapesné, tím pádem totiž nemá příjem z pracovní činnosti. U mladých jedinců tedy přichází uložení peněžitě opatření v úvahu jen ojediněle a to zpravidla u osob, které už v pracovním poměru jsou, jinak by se dal výkon tohoto trestu považovat za nedobytný.

Rozsah výměry je pro nedospělé delikventy obecně stanoven od 1 000,- do 500 000,- Kč a proto je třeba peněžitě opatření ukládat v takové výši, aby konkrétní částka, která vždy připadá státu, mohla být uhrazena z výdělečné činnosti. Zároveň soud pro mládež stanoví způsob splácení této částky.

Současně s uložením peněžitě opatření ukládá soud tzv. náhradní trest – trest odnětí svobody až na 1 rok, pokud by uložený peněžitý trest nebyl mladistvým ve lhůtě zaplacen.

Existuje také možnost, kdy zaplacení nebo nevykonaný zbytek peněžního opatření mohou být soudem pro mládež nahrazeny výkonem obecně prospěšné činnosti mladistvým a to v rámci probačního programu, který je pro tento účel zřízen.

Podle trestního zákona se po vykonání peněžitě opatření nebo v případě upuštění od něj či výkonu jeho zbytku hledí na pachatele, který se trestného činu dopustil z nedbalosti, jako by nebyl odsouzen.

2.6.1.11. Peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu

„Soud pro mládež může podmíněně odložit výkon peněžitě opatření,

a) jestliže vzhledem k osobě mladistvého, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu, nebo

b) jestliže přijme záruku za nápravu mladistvého a vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu.“ 6)

Pokud v rozsudku není stanoveno jinak, tak se podmíněně odložení výkonu tohoto opatření netýká ostatních opatření, která byla uložena současně s ním jako např. výchovná opatření.

Zkušební doba, kterou soud pro mládež v tomto případě stanovuje, je až na 3 roky. Pokud mladý provinilec během této lhůty vedl řádný život a splnil stanovené podmínky, soud vysloví po jejím ukončení, že se jedinec osvědčil (do 1 roka od jejího uplynutí). Ve chvíli, kdy tomu tak ze strany mladistvého delikventa není, soud pro mládež rozhodne o výkonu peněžitého opatření a to dokonce již v průběhu stanovené zkušební doby. K tomu se může soud uchýlit i v případě, kdy poskytovatel záruky svou záruku odvolá a zároveň soud pro mládež při zjišťování chování nedospělého jedince během zkušební lhůty dojde k závěru, že uložené opatření nesplňuje svůj účel. Zároveň soud stanoví náhradní trestní opatření jako v případě peněžitého opatření – trest odnětí svobody.

I zde zákon připouští možnost výkonu obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu jako u peněžního trestu.

Na mladistvého provinilce je pohlíženo, jako by nebyl odsouzen, pokud bylo soudem pro mládež vysloveno, že se osvědčil nebo se má za to, že se osvědčil (k tomu dochází v případě, že se soud do 1 roku po skončení stanovené zkušební doby nevyjádřil k osvědčení delikventního jedince).

2.6.1.12. Propadnutí věci

Tento trest je možné mladistvým uložit v případech, kdy je v souladu s výchovným účelem takového trestu. Jinak platí obecná úprava jako pro dospělé, která je zakotvena v trestním zákoně.

Toto opatření se týká věci, která byla získána trestným činem nebo byla ke spáchání určena či použita a zároveň je majetkem pachatele. Po jejím propadnutí se vlastníkem věci stává stát.

Možnost uložení trestu propadnutí věci samostatně je zde přípustná a to v případech, kdy to dovoluje zákon a současně, kdy povaha spáchaného trestného činu a možnosti nápravy mladého provinilce jiný trest nevyžadují.

Ve chvíli, kdy rozsudek ukládající tento trest nabude právní moci, pohlíží se na provinilce jako na neodsouzeného.

2.6.1.13. Zákaz činnosti

Toto opatření je pro mladistvé upraveno v tom smyslu, že ho lze uložit nedospělému pachateli jen v případech, kdy není na překážku jeho přípravě na povolání a to nejvýše na dobu 5 let (u dospělých až na 10 let). Jinak platí obecná úprava z trestního zákona.

Trest zákazu vykonávání určité činnosti je ukládán, pokud se pachatel dopustil trestného činu v souvislosti s touto činností (např. při řízení automobilu, výkonu určitého povolání – lékaře, policisty aj. či funkce nebo jiné činnosti, kdy je třeba úpravy jejího výkonu zvláštním předpisem nebo je nutné zvláštní povolení).

Jako samostatný trest může být toto opatření soudem uloženo jen tehdy, pokud to trestní zákon dovoluje a zároveň v případech, kdy jiný trest (díky povaze trestného činu, který byl spáchán, a možnostem k nápravě delikventa) není potřebný, aby bylo dosaženo celkového účelu trestu.

Do doby, po kterou je trest zákazu činnosti vykonáván, se nepočítá doba, kdy byl jedincem vykonáván trest odnětí svobody. Po výkonu tohoto opatření je na delikventa pohlíženo jako na jedince, který nebyl odsouzen.

2.6.1.14. Vyhoštění

Mladistvým lze uložit toto trestní opatření za stejných podmínek jako dospělým. Vyhostit lze tedy pouze mladistvého, který není občanem České republiky. Pokud si takového člověka chceme blíže specifikovat, jedná se o cizince, který nemá na území naší republiky povolen dlouhodobý pobyt a ani mu nebyl poskytnut azyl (statut uprchlíka). Toto opatření nemůže být dále soudem uloženo, pokud nebyla zjištěna státní příslušnost delikventního jedince, ale také v případě, kdy by v zemi, kam by byl pachatel vyhoštěn, mu hrozilo nebezpečí pronásledování vzhledem k jeho rase, náboženství atp., mučení, ponižující zacházení a jiná příkoří.

Termín vyhoštění podle trestního zákona znamená zákaz zdržovat se po dobu jednoho roku až deseti let nebo na dobu neurčitou na území ČR a to jako trest, který byl uložen samostatně nebo vedle jiného trestu, pokud to vyžaduje bezpečnost lidí, majetku či jiný obecný zájem.

Po ukončení výkonu trestu vyhoštění se na pachatele hledí jako na neodsouzeného.

2.6.1.15. Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení)

Podmíněné odsouzení spočívá v podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody (nikoli trestů uložených vedle tohoto) na zkušební dobu od jednoho do tří let, kterou stanoví soud pro mládež. Podmíněně odložit lze pouze trest odnětí svobody v trvání do dvou let a to v případech, kdy je to vzhledem k osobě pachatele a dalším okolnostem možné a zároveň, pokud tak lze dosáhnout účelu trestu.

„Soud pro mládež může vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého ponechat podmíněné odsouzení v platnosti i přesto, že mladistvý odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestního opatření odnětí svobody, a

- a) stanovit nad mladistvým odsouzeným dohled, pokud nebyl již uložen,
- b) přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby v trvání pěti let, nebo

c) uložit další výchovné opatření uvedené v § 15 až 20 směřující k tomu, aby vedl řádný život.“

6)

Jednotlivá výchovná opatření, na která předchází odstavec ocitovaný ze zákona odkazuje, jsou popsána v kapitolách 2.6.1.6. – 2.6.1.8.

Výkon dohledu, který může soud pro mládež v případě uvedeném ve výše zmíněném odstavci uložit, upravuje § 16 zákona o dohledu probačního pracovníka, který je rozpracován již v kapitole 2.6.1.1.

V případě řádného života a splnění daných podmínek nedospělým delikventem soud pro mládež vysloví po ukončení zkušební lhůty, že se mladý provinilec osvědčil (do jednoho roku od jejího uplynutí). Pokud tomu ale tak ze strany mladistvého není, soud rozhodne o výkonu trestu odnětí svobody a to dokonce již v průběhu stanovené zkušební doby.

Na jedince je pohlíženo, jako by nebyl odsouzen, pokud bylo soudem pro mládež vysloveno, že se osvědčil nebo se má za to, že se osvědčil (pokud se soud do jednoho roku po skončení stanovené zkušební lhůty nevyjádřil k osvědčení mladého delikventa).

2.6.1.16. Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem

Jediný rozdíl, kterým se tento trest liší od uložení podmíněného odsouzení v předchozí kapitole, je, že soud nad nedospělým pachatelem zároveň vysloví (probační) dohled, který spočívá v pravidelném osobním kontaktu pachatele s pracovníkem Probační a mediační služby.

Podrobnosti o tomto kontaktu a podmínkách s tím souvisejícími jsou uvedeny v kapitole 2.6.1.1.

2.6.2. Projekt LATA

K prvním pokusům o rozvoj v oblasti zacházení s mladistvými pachateli a tím i alternativních trestů patří i projekt LATA (laskavá alternativa trestu pro adolescenty), který realizuje stejnojmenné studentské občanské sdružení sídlící v Praze.

Podle Matouška je typickým klientem spíše než dívka chlapec ve věku 15 – 18 let, který je na první pohled nejistý, nevýrazný a ostýchavý. Problémového jedince z něj dělá jeho rizikový temperament, nuda, příležitost a parta. Dále je to impulzivita, touha po akci, kdy klient nemá zábrany a nedomýšlí konec svého jednání, tendence podlehnout prvnímu nápadu, neschopnost odkládat uspokojení atd.

Většina klientů bývá do LATY doporučena kurátory, kteří stejně jako pracovníci OPD mj. spolupracují s orgány činnými v trestním řízení, navrhují ústavní a ochrannou výchovu nebo mohou nezletilého napomenout, uložit mu omezení např. návštěvy nevhodných druhů podniků atp. Zbytek klientů je doporučen různými odborníky (např. psychiatry aj.), soudy nebo se jedná o jedince, kteří kontaktují projekt sami (a to dokonce i z vazby nebo výkonu trestu) či na doporučení rodičů. Někteří klienti jsou do LATY vybíráni, to se ale netýká pachatelů závažných násilných trestných činů. Jinak se jedná zhruba o pouhou čtvrtinu klientů, kteří v době vstupu do projektu nespáchali žádný delikt.

Při výběru dobrovolníků projekt LATA zatím nijak přísný není. Jistou zárukou je již fakt, že je studentem některé ze škol (většinou s humanitním zaměřením), se kterou popřípadě LATA spolupracuje. Předem také vyplňuje dotazník, podle kterého jsou posuzovány jeho předpoklady pro dlouhodobější kontakt s klientem (ten může trvat pět měsíců, ale i dva a půl roku). Plnoletý dobrovolník musí být zároveň silně motivován, aby přijal závazek v podobě navázání vztahu k někomu, kdo s velikou pravděpodobností navazuje vztahy jen povrchně a účelově. Rovněž je nutné brát na vědomí, že klient je jen člověk, navíc slabý a díky tomu může kdykoli selhat.

Tento projekt také sází na dobrovolníka jako na autoritu nového typu. Jde o to, že nejefektivnější způsob učení je učení nápodobou a starší vrstevník v podobě dobrovolníka může být tím pádem pro dospívajícího jedince autoritou bližší, bezprostřednější a často i účinnější než starší generace v podobě opotřebované rodičovské autority.

Dobrovolníkům je v rámci ochrany proti nedomluveným kontaktům doporučováno, aby o sobě nesdělovali údaje, které by mohly vést k vypátrání. Existuje také možnost bezplatného pojištění. Odměnou za bezplatnou práci je pro dobrovolníka příležitost první samostatné práce s vlastním případem pod profesionálním a zkušeným vedením nebo pomoc při práci různého typu (např.

kazuistiky, diplomové práce apod.) pro školu. Dále jsou to víkendové a prázdninové akce, setkání s některými osobnostmi z praxe (policistou, soudcem aj.), semináře, supervize, víkendová soustředění v přírodě atd. Součástí spolupráce dobrovolníka s LATOU je písemný záznam o kontaktu s klientem a zákaz sdělovat jakékoli informace o klientovi.

Princip projektu LATA spočívá v závazku klienta a dobrovolníka, že určitou dobu (asi dvě hodiny týdně) budou trávit spolu a při tom jim nikdo nepředepisuje, co mají dělat. Obě strany mohou být ale z projektu vyloučeny nebo od účasti odstoupit či požádat o změnu dobrovolníka/klienta. Častěji prý odpadají klienti než dobrovolníci, protože je těžší je motivovat. Existuje ovšem fakt, že některé dvojice spolu vydržely místo dohodnutých šesti měsíců dva roky a jejich kontakt byl pro obě strany velmi přínosný.

2.7. Probační a mediační služba České republiky

Tuto státní instituci působící při soudech a spadající pod Ministerstvo spravedlnosti České republiky bychom mohli v otázce alternativních trestů pokládat více méně za klíčovou.

Jejímu organizačnímu zajištění a činnosti je věnován samostatný zákon (č. 257/2000 Sb.), který je v účinnosti od 1. ledna 2001. K tomuto datu byla zároveň zahájena činnost Probační a mediační služby České republiky jako takové.

Zákon ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) věnuje působnosti této služby také některé paragrafy. Tím nejvíce osvětlujícím v otázce činnosti probační a mediační služby je s největší pravděpodobností § 75, který udává: „Probační a mediační služba zajišťuje v řízení podle tohoto zákona dohled nad mladistvým a v případech, kdy dohled nebyl uložen, provádí úkony směřující k tomu, aby mladistvý vedl ve zkušební době řádný život, pokud bylo rozhodnuto

- a) o propuštění mladistvého z vazby za současného uložení dohledu,
- b) o podmíněném zastavení trestního stíhání,
- c) o podmíněném upuštění od trestního opatření s dohledem,
- d) o uložení obecně prospěšných prací za současného uložení výchovných opatření,
- e) o uložení peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- f) o podmíněném odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem,
- g) o podmíněném propuštění z výkonu odnětí svobody, včetně podmíněného propuštění z výkonu odnětí svobody za současného uložení dohledu, a
- h) o uložení dalších trestních, ochranných a výchovných opatření a soud předal věc Probační a mediační službě.“ 6)

Výstižná jsou rovněž slova Ivany Zoubkové: „Tato státní instituce má posílit alternativní možnosti postihu pachatelů trestných činů a umožnit snížení počtu odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Očekává se, že přispěje k zefektivnění a zrychlení trestního řízení, posílení terciární prevence trestné činnosti, ochraně a zohlednění oprávněných zájmů poškozených, motivování obviněných a odsouzených k aktivnímu přístupu při řešení následků trestné činnosti a úspoře finančních prostředků vynakládaných především ve spojitosti s výkonem trestu odnětí svobody.“ 8)

Cíle činnosti této instituce bychom tedy mohli nejen podle předchozích slov rozdělit do tří základních skupin:

a) integrace obviněného resp. pachatele – úsilí o začlenění jedince do života společnosti bez dalšího porušování zákonů; proces směřující k obnovení respektu a jeho uplatnění vůči právním normám společnosti a k seberealizaci

b) spoluúčast poškozeného – snaha o zapojení oběti trestného činu do aktivit směřujících k odškodnění; obnovení pocitu bezpečí poškozeného jedince, jeho integrity a důvěry ve spravedlnost v rámci našeho právního systému

c) ochrana společnosti – přispění k ochraně společnosti účinným řešením konfliktů a rizik spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů.

Do náplně práce Probační a mediační služby lze dále zahrnout činnosti jako zjištění poměrů mladistvého a údajů o něm, spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí, Vězeňskou službou a justiční stráží České republiky a jinými institucemi; účast na hlavním líčení a veřejném zasedání apod.

Významnou roli zaujímá tato služba v otázce institutu narovnání, o kterém jsem se spolu s podmíněným zastavením trestního stíhání zmínila již v kapitole 2.6. jako o alternativách v souvislosti s odklonem od klasického trestního řízení, kdy oba tyto typy odklonu nemají specifickou úpravu pro mladistvé.

Narovnání spočívá v tom, že se pachatel trestného činu, proti kterému je vedeno trestní stíhání, domluví s poškozeným o náhradě škody, kterou způsobil. Soud nebo jiný státní orgán musí stejně tak jako poškozený dát k tomuto výchovnému a preventivnímu opatření souhlas, jinak trestní stíhání pokračuje dál klasickým způsobem. Kromě náhrady škody musí delikvent složit na účet soudu částku určenou k obecně prospěšným účelům, která pro jedince znamená povinnost dalšího majetkového plnění nad rámec způsobené škody, což mj. poslouží jako náhrada účinků trestní represe. Příslušný orgán pak do celé věci zasahuje jen v případě, že by k dohodě nedošlo nebo by nebyla plněna.

Narovnání přichází v úvahu podle našich zákonodárců u trestného činu, za který by nehrozil trest delší než 5 let. Většinou jde o jedince, který se dopustil trestné činnosti poprvé, trestná činnost měla majetkovou povahu a byla méně závažná. Pachatel se také doznal a trestná činnost byla dostatečně objasněna i prokázána. Jednání delikventa bývá v takových případech zároveň označeno jako nepřipravené, zkratkovité a bez domyšlených možných následků.

Narovnání umožňuje věnovat větší pozornost poškozenému, který je v normálním případě kromě úlohy svědka odkázán na vleklé občanskoprávní řízení. Oběť mimo to vystupuje z anonymity a pachatel vidí, že něco provedl určitému člověku, má možnost urovnat narušené vztahy a uvědomit si svůj čin po morální stránce a vyvodit si z celé události poučení pro budoucnost. Další výhodou je také příležitost omluvit se, uvědomit si rozsah, závažnost a důsledky spáchaného trestného činu na oběť; nebo také vyhnout se negativnímu vlivu soudního jednání pro oba a možnost rychlé náhrady škody. Pachatel je tak vtažen do problémů poškozeného.

Nevýhodou tohoto institutu může být snaha poškozeného požadovat při náhradě škody víc, než co mu skutečně náleží. Probační úředník v takovém případě musí najít kompromis mezi požadavky poškozeného a škodou, která byla pachateli prokázána. Dalším negativem je možnost zneužití tohoto postupu ze strany delikventa k zakrývání další trestné činnosti.

Narovnání lze tedy v kostce chápat jako příležitost, prostřednictvím které má mladý provinilec šanci důsledně odčinit všechny negativní následky způsobené poškozenému, preferovanou před zájmem na trestním postihu pachatele.

3. Praktická část

Pro veškerá šetření, která jsem v rámci stanoveného cíle této práce a následně i hypotéz uskutečnila, jsem si vybrala metodu dotazníku.

Jedná se o jednu z nejrozšířenějších technik výzkumu, která nám umožňuje hromadné získávání informací od respondentů v poměrně krátkém čase. Dotazník zkoumá mínění lidí o určitých jevech. Spočívá v písemném kladení otázek a tím i získávání určitého počtu písemných odpovědí.

Mají-li mít získané údaje informační hodnotu a obecnější platnost, je třeba věnovat dostatečnou pozornost přípravě, zadávání a hodnocení údajů. Podmínkou účelnosti dotazníku je zároveň přesná formulace cíle takového šetření. Úspěch této metody závisí na položených otázkách, motivaci respondentů, na prostředí atd. V realizaci se ale také mohou vyskytnout chyby jako např. nesrozumitelnost, chybná formulace otázek aj.

Podle stupně otevřenosti rozlišujeme otázky uzavřené, polouzavřené a otevřené. Existují ještě další typy otázek jako např. volné, uvozovací, projektivní, osobní, se škálovými položkami apod.

V rámci struktury vlastního dotazníku, jsem ve vstupní části uvedla cíl mého šetření, poděkování za pravdivé zodpovězení a základní definici alternativních trestů. Následují vlastní otázky rozdělené do dvou kategorií – otevřené a uzavřené otázky zaměřené na zkoumanou problematiku a otázky zjišťující osobní údaje respondentů.

Vzhledem k tomu, že pomocí již zmíněného šetření zkoumám názor dvou skupin odpovídajících – mládeže a dospělých – rodičů, tak se i v přílohách nacházejí dva odlišné dotazníky. Jejich rozdílnost však spočívá pouze v části zjišťující údaje o respondentech.

Co se týče mládeže, oslovila jsem studenty prvních ročníků gymnázia s esteticko-výchovným zaměřením v Praze 6 (17 respondentů) a Střední odborné školy zahradnické s.r.o. v Praze 4 (23 respondentů).

V případě dotazovaných dospělých – rodičů, se jedná o rodiče výše zmíněných studentů a zároveň jsem pro nedostatečný počet odevzdaných dotazníků požádala prostřednictvím svých kolegů ze studií i jejich rodiče (celkem 40 respondentů).

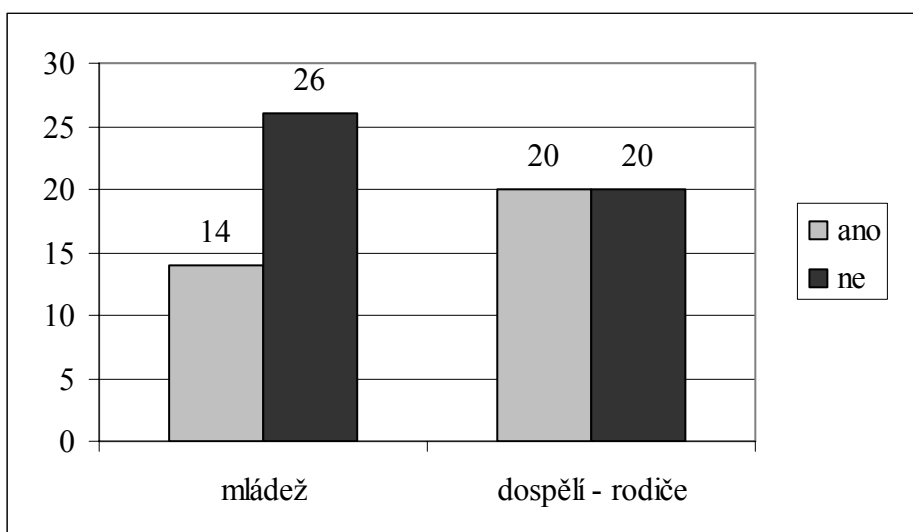
3.1. Povědomí mládeže a dospělých – rodičů o alternativních trestech

Při zjišťování znalostí zkoumaných skupin může být významným faktorem i pouhý zájem jedinců o problematiku alternativních trestů (zda ji vůbec registrují), proto jsem se zeptala přímo:

Věnujete pozornost této problematice? (otázka č.1)

O výsledcích vypovídá následující tabulka a graf:

	mládež	dospělí - rodiče	celkem
ano	14	20	34
ne	26	20	46

Z výše znázorněných údajů plyne, že o problematiku alternativních trestů se zajímá 14 respondentů z řad mládeže, což je méně než polovina odpovídajících studentů. V případě dospělých – rodičů je to přesná polovina a to 20 odpovídajících.

Nezájem se projevil v případě 26 mladých jedinců a u 20 dospělých – rodičů.

Díky tomu je u mládeže pozorovatelná převaha jedinců nezajímajících se o alternativní tresty. U dospělých – rodičů je dobře viditelný vyrovnaný postoj obou kategorií (ano a ne) značících zájem a nezájem o tuto problematiku.

O tom, jak jsou oběma zkoumaným skupinám alternativní tresty doopravdy známy, svědčí údaje v další tabulce a dvou grafech.

Při zjišťování těchto údajů měl každý respondent k dispozici kompletní výčet alternativních trestů a mohl označit všechny, které zná. Tím pádem celkový součet v níže uvedené tabulce není shodný s počtem odpovídajících, jako tomu bylo u tabulky v předchozím případě.

Jaké alternativní tresty znáte? (otázka č. 5)

alternativní trest	mládež	dospělí - rodiče	celkem
dohled probačního úředníka	10	14	24
probační program	6	10	16
výchovné povinnosti	8	5	13
výchovná omezení	9	7	16
napomenutí s výstrahou	15	13	28
ochranné léčení	26	30	56
zabrání věci	5	15	20
ochranná výchova	17	21	38
obecně prospěšné práce	37	39	76
peněžité opatření	12	19	31
peněžité opatření s podmíněným OV	8	10	18
propadnutí věci	6	12	18
zákaz činnosti	21	23	44
vyhoštění	18	20	38
podmíněné odsouzení	22	27	49
podmíněné odsouzení s dohledem	17	18	35

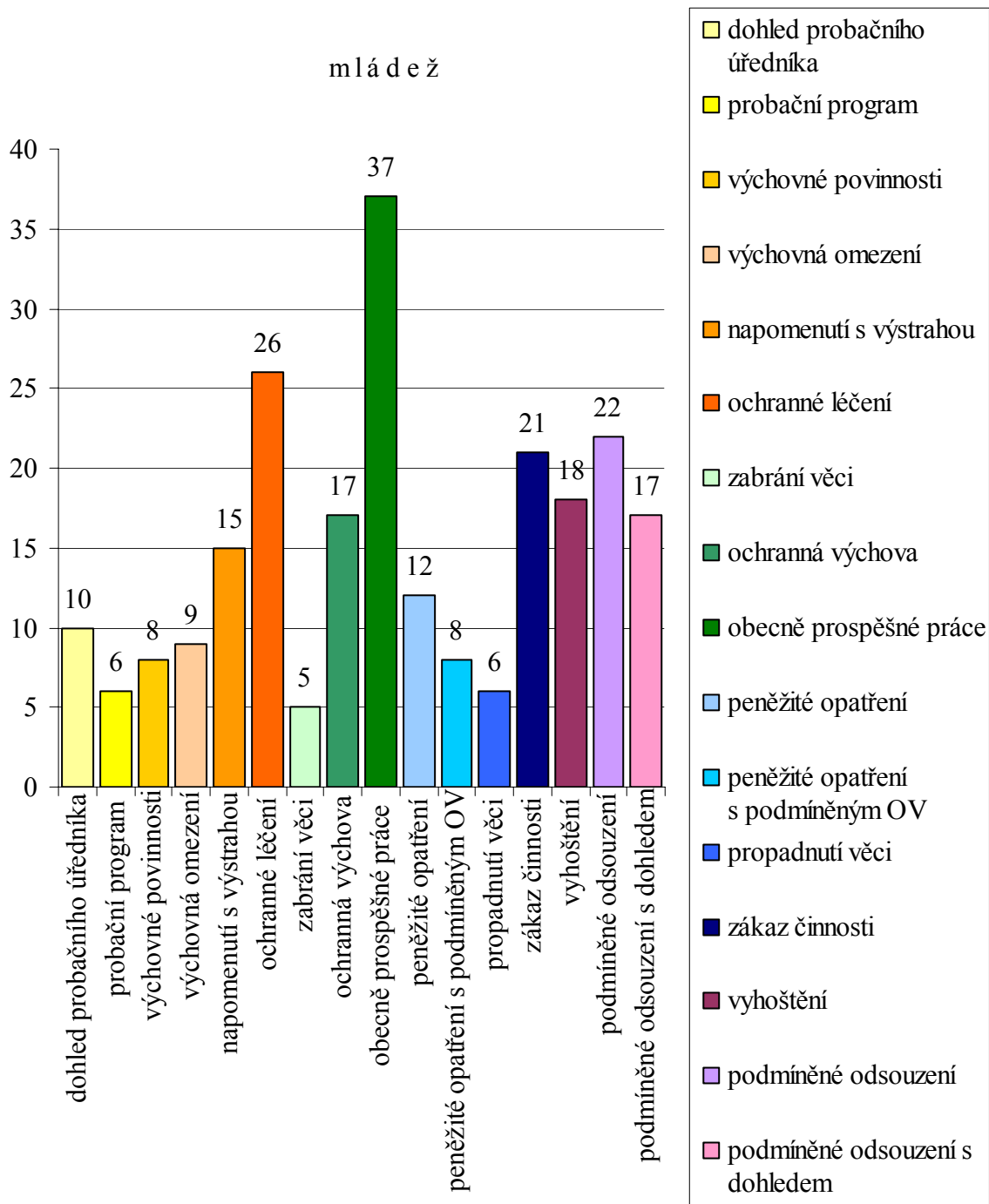
Poznámka:

Výrazem peněžité opatření s podmíněným OV se rozumí peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu. Tento výraz byl použit pouze za účelem úspory místa.

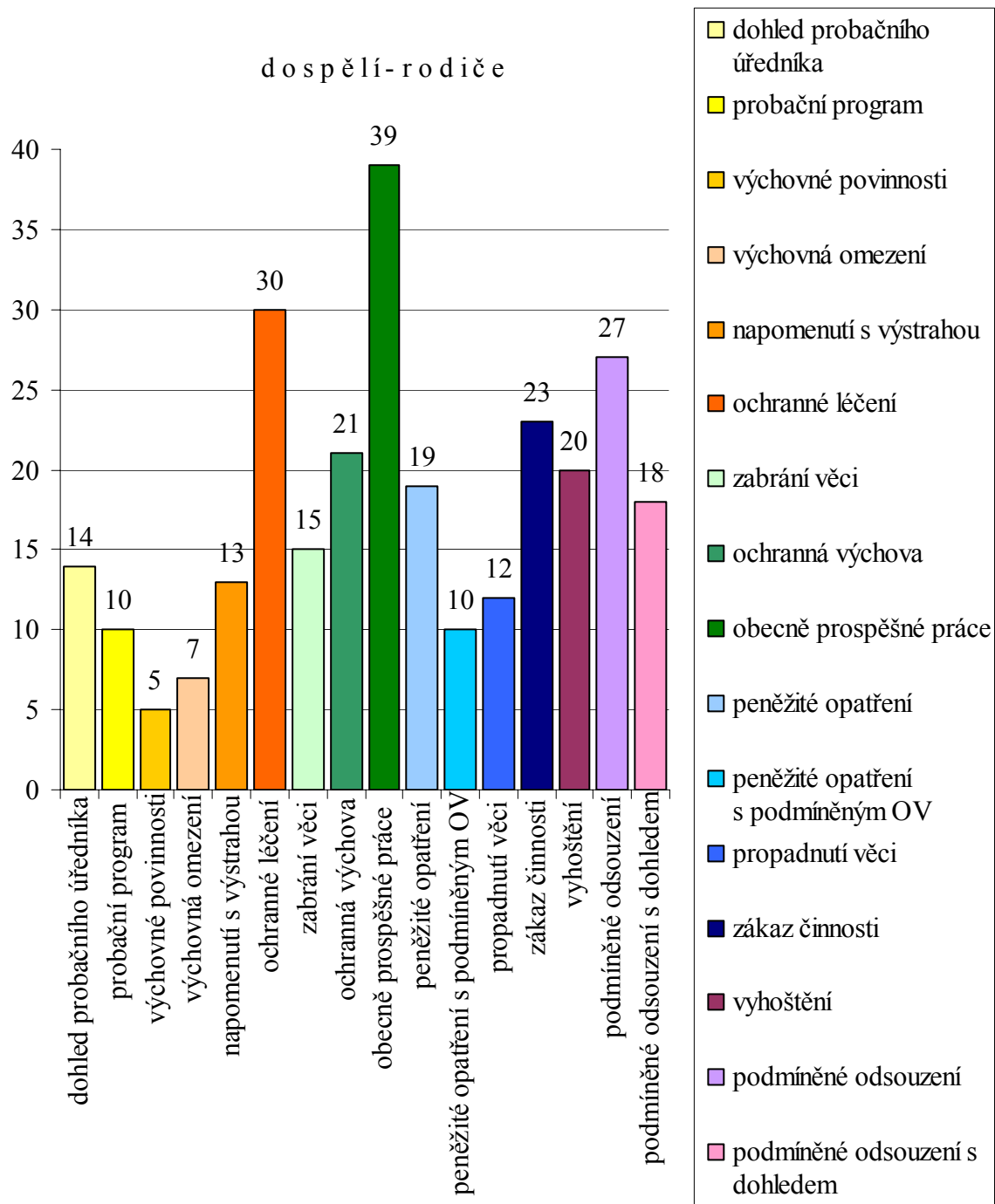
Nejznámějším alternativním trestem pro obě zkoumané skupiny je shodně trest obecně prospěšných prací, který podle údajů vyplývajících z tabulky téměř dosáhl nejvyššího možného počtu bodů (1 bod = 1 respondent, který zná konkrétní alternativní trest) a to celkem 76 (z toho 37 bodů v případě mládeže a 39 u dospělých – rodičů). Následuje ochranné léčení, které je známo o 20 jedinců méně než trest předchozí. Přesněji to znamená, že tuto alternativu označilo 26 mladých respondentů a 30 dospělých. Na třetím a čtvrtém místě s nevelkým rozdílem v počtu bodů mezi sebou stojí podmíněné odsouzení (celkem 49 respondentů, kteří tento trest znají) a zákaz činnosti (tato alternativa byla označena celkem 44 odpovídajícími).

Ostatní alternativní tresty se za výše zmíněnými umístily v tomto pořadí: ochranná výchova, vyhoštění, podmíněné odsouzení s dohledem, peněžité opatření, napomenutí s výstrahou, dohled probačního úředníka, zabránění věci, propadnutí věci, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, výchovná omezení, probační program a výchovné povinnosti.

Celkový součet bodů pro každý z trestů obsaženém v předchozím výčtu nepřesáhl polovinu (40 bodů) z nejvyššího možného počtu (80 bodů).

Tento a následující graf přehledně znázorňují, co již bylo podrobně vyloženo v předchozích odstavcích s tím rozdílem, že zde máme k dispozici srovnání toho, jak jsou konkrétní alternativní tresty dotazovaným jedincům známy v rámci jednotlivých sledovaných skupin (mládež a dospělí – rodiče) nikoli ve vzájemném vztahu k sobě.

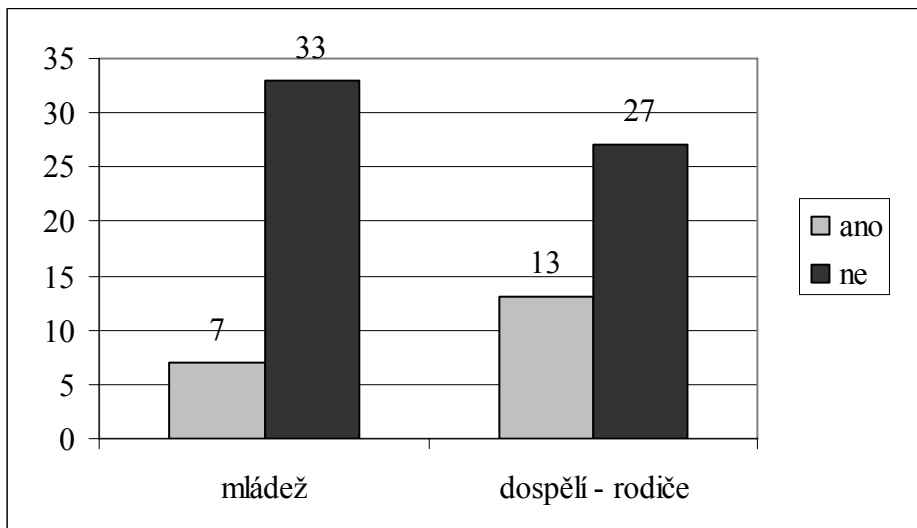

Zajímavým doplněním povědomí obou tázaných skupin o této problematice je zajisté jejich osobní setkání s někým, komu byl již alternativní trest uložen. Tyto zkušenosti jsou znázorněny v následující tabulce a grafu.

Na tomto místě si lze zároveň připustit možnost, že setkání s takovýmto způsobem trestaným člověkem mohlo být jednou z příčin respondentova povědomí o alternativních trestech.

Setkal/-a jste se už s někým, komu byl alternativní trest uložen? (otázka č. 6)

	mládež	dospělí - rodiče	celkem
ano	7	13	20
ne	33	27	60

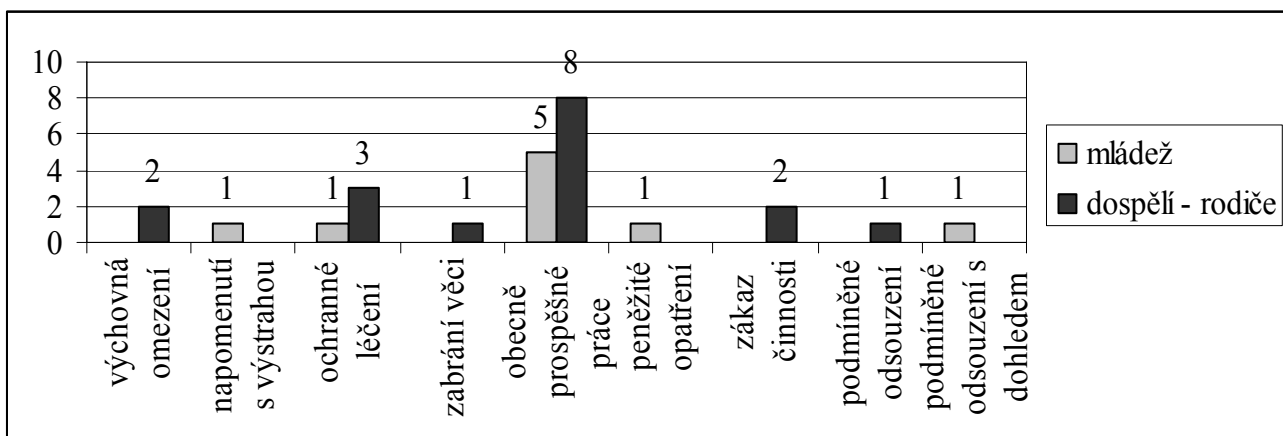
Z uvedených dat vyplývá, že zkušenost v podobě setkání s člověkem, jemuž byl uložen alternativní trest, má celkem 7 respondentů z řad mládeže, což je značná menšina odpovídajících studentů. V případě dospělých – rodičů je tomu podobně. Jedná se pouze o 13 respondentů.

Bez zkušenosti v tomto ohledu je tedy 33 mladých jedinců a 27 dospělých – rodičů, což v obou případech znamená výraznou většinu s rozdílem 6 jedinců mezi oběma zkoumanými skupinami.

Jaký trest byl tomuto člověku uložen? (otázka č. 6)

alternativní trest	mládež	dospělí - rodiče	celkem
výchovná omezení		2	2
napomenutí s výstrahou	1		1
ochranné léčení	1	3	4
zabrání věci		1	1
obecně prospěšné práce	5	8	13
peněžitě opatření	1		1
zákaz činnosti		2	2
podmíněné odsouzení		1	1
podmíněné odsouzení s dohledem	1		1

I v tomto případě měl při zjišťování údajů každý respondent možnost označit všechny alternativní tresty z jejich kompletního výčtu, se kterými se setkal v souvislosti s trestanou osobou, a každé takové označení je v tabulce opět zaznamenáno jako bod.

Údaje v předchozí tabulce a grafu svědčí o tom, že nejvíce zprostředkovaných zkušeností mají respondenti z obou tázaných skupin opět s trestem obecně prospěšných prací a to celkem ve 13 případech (z toho 5 bodů u mládeže a 8 v případě dospělých – rodičů) z celkových 20 respondentů. Stejně jako v předchozím hodnoceném případě týkajícím se výčtu alternativních trestů následuje ochranné léčení, které v dotazníku označil 1 mladý jedinec a 3 dospělí. Ostatní alternativy se vyskytují pouze v podobě zprostředkované zkušenosti 1 – 2 respondentů, což je velmi výrazná menšina odpovídajících. Jedná se o: výchovná omezení, napomenutí s výstrahou, zabránění věci, peněžité opatření, zákaz činnosti, podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem.

Celkový součet bodů pro každý z trestů přesáhl polovinu (10 bodů) z nejvyššího možného počtu (20 bodů) pouze v jednom případě a to u již zmíněného trestu obecně prospěšných prací.

Pro vyhodnocení dotazníkového šetření a stanovené hypotézy jsem si vytvořila určitou hranici. Tuto hranici tvoří hodnota 50%, kdy 1% znamená odpověď jednoho respondenta či bod, který přidělil v souvislosti s označováním konkrétních alternativních trestů.

Zmíněná hodnota zároveň znamená minimální počet potřebných odpovědí či bodů, které vyjadřují postoj tázaných znamenající jejich alespoň rámcové povědomí o alternativních trestech.

Obě zkoumané skupiny měly celkem 34 příležitostí (prostřednictvím dvou otázek a dvou výčtů alternativních trestů, z nichž 1 je dokonce díky označení odpovídajících nekompletní) k vyjádření zájmu, znalosti konkrétních alternativních trestů a k vyjádření zkušeností s touto problematikou (a to třeba i zprostředkovanou formou).

K tomuto vyjádření první zkoumaná skupina – mládež využila příležitosti jen ve čtyřech případech, kdy se taková účast projevila údaji vyššími než zmíněných 50% z možného celkového množství. Proto vzhledem k tomuto faktu prohlašuji, že v případě právě této skupiny se mi stanovená hypotéza, že obě zkoumané skupiny mládeže a dospělých – rodičů nemají dostatečné znalosti v oblasti alternativních trestů, potvrzuje.

Co se týče dospělých – rodičů, tak i tato zkoumaná skupina využila výše zmíněných příležitostí jen ve výrazné menšině případů a to konkrétně v šesti. Proto se mi i v tomto případě hypotéza potvrzuje.

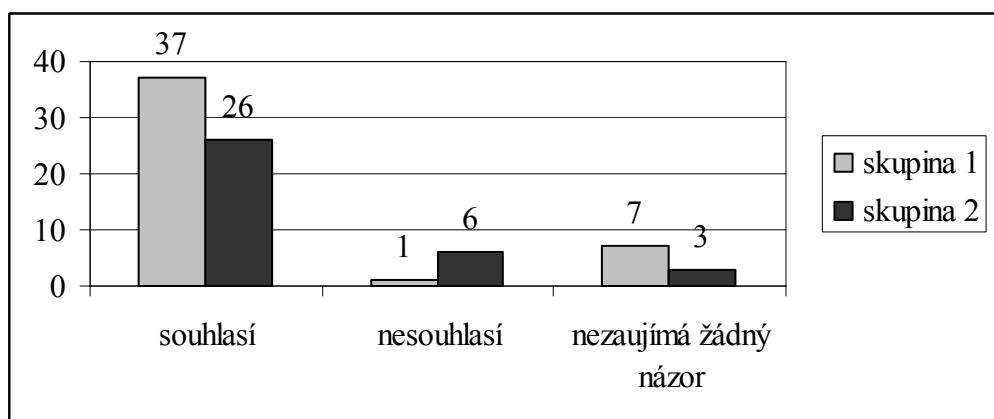
3.2. Názory mládeže a dospělých – rodičů na užívání alternativních trestů

Na tomto místě budu porovnávat názory na užívání alternativních trestů dvou skupin, které tentokrát tvoří mládež (40 respondentů) a dospělí – rodiče s humanitním vysokoškolským vzděláním (5 odpovídajících) na straně jedné (skupina 1) a dospělí – rodiče s nižším a nehumanitně zaměřeným vzděláním (35 dotazovaných jedinců) na straně druhé (skupina 2).

Nejdříve jsem se zaměřila na to, co si respondenti vůbec o ukládání alternativních trestů myslí. A zde jsou výsledky:

Souhlasíte s ukládáním alternativních trestů? (otázka č. 2)

	skupina 1	skupina 2	celkem
souhlasí	37	26	63
nesouhlasí	1	6	7
nezaujímá žádný názor	7	3	10

Z výše uvedené tabulky a grafu plyne, že s ukládáním alternativních trestů souhlasí většina dotázaných. Jedná se o 63 respondentů (z toho 37 patří do skupiny 1 a 26 do skupiny 2).

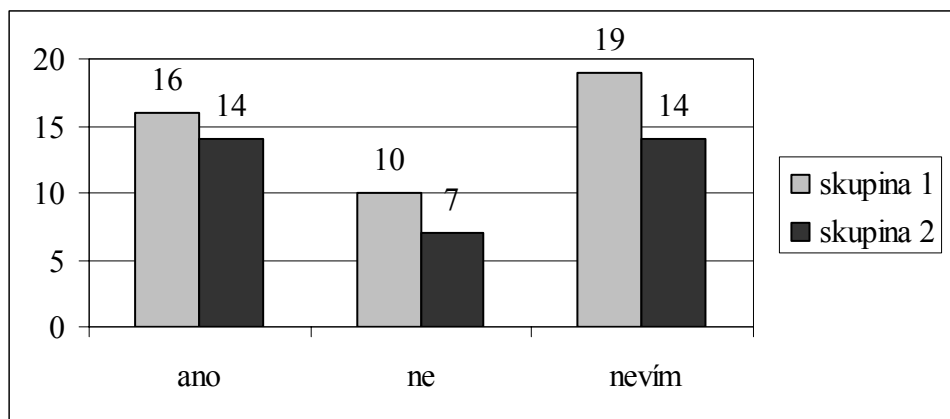
Opačné stanovisko zastává pouze 7 odpovídajících, kdy výrazně menšinový podíl v této kategorii náleží skupině 1.

Celkem 10 respondentů k dané problematice nezaujímá žádný názor, kde skupina 1 má na rozdíl od negativního postoje k ukládání alternativních trestů většinový postoj.

K efektivitě alternativ, která by při zamyšlení nad vlastním postojem každého respondenta k problematice ukládání alternativních trestů mohla mít nemalý význam, v otázce nápravy provinilce se dotázaní vyjádřili v těchto číslech:

Myslíte si, že jsou alternativní tresty v otázce nápravy provinilce efektivním opatřením? (otázka č. 3)

	skupina 1	skupina 2	celkem
ano	16	14	30
ne	10	7	17
nevím	19	14	33

Celkem 30 respondentů se k otázce efektivnosti alternativních trestů ve vztahu k nápravě provinilce, kterému byla nějaká alternativa uložena, staví pozitivně. Postoj obou hodnocených skupin je v tomto případě téměř vyrovnaný – liší se pouze o 2 odpovídající, díky kterým převažuje skupina 1 nad skupinou 2.

Nejméně početnou kategorií je v tomto případě ta, která zahrnuje tázané jedince vyslovující „ne“ pro efektivitu alternativních trestů. Početní složení obou takto se vyjadřujících skupin se od sebe mnoho neliší. Jedná se o rozdíl 3 odpovídajících. Nutno podotknout, že na tomto místě se jedná co do celkového počtu respondentů o množství téměř poloviční, než je u kategorie předchozí zajímavější kladný postoj v otázce efektivnosti alternativních trestů.

Jasná většina dotazovaných jedinců si není v tomto případě jista. Konkrétně řečeno neví, jaký postoj má k efektivitě alternativních trestů zaujmout. Jde o 33 respondentů, z nichž se 19 řadí do skupiny 1 a o něco méně – 14 odpovídajících do skupiny 2.

Úzce svázaný s efektivitou při nápravě nedospělého delikventa je celkový pozitivní vliv alternativních trestů na další vývoj jeho osobnosti. Proto jsem se respondentů zeptala na jejich stanovisko i v tomto případě. Šetření v této oblasti dopadlo následovně:

Myslíte si, že mají alternativní tresty pozitivní vliv na další vývoj osobnosti nedospělého delikventa? (otázka č. 4)

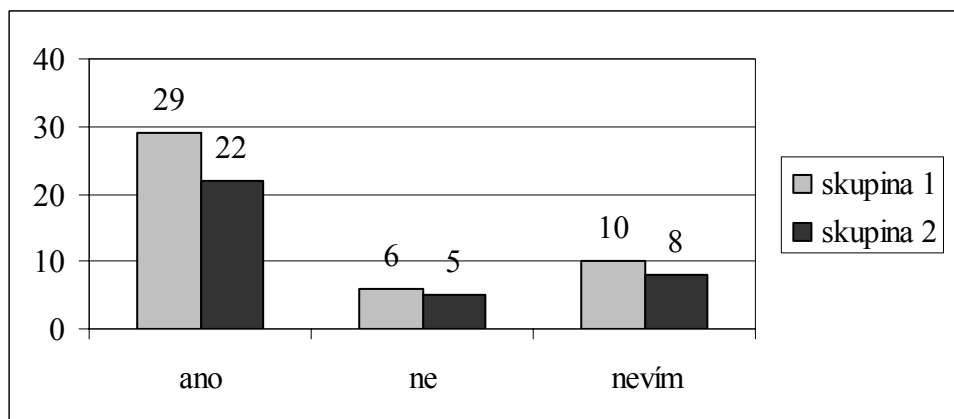
	skupina 1	skupina 2	celkem
ano	29	22	51
ne	6	5	11
nevím	10	8	18

Velmi výrazná většina odpovídajících v obou skupinách si myslí, že alternativní tresty na další vývoj provinilcovy osobnosti celkově kladný vliv mají. Přesněji se jedná o 51 dotazovaných jedinců (z toho 29 členů skupiny 1 a 22 ze skupiny 2).

Zastánců opačného postoje k této problematice je o celých 40 méně, což je velmi výrazný odstup v proti sobě stojících kategoriích.

Těch, kteří nezastali v tomto případě žádný výrazný názor, je celkem 18 osob. Z toho 10 respondentů spadá do skupiny 1 a 8 jedinců do skupiny 2.

O těchto výsledcích ostatně ve stejném duchu vypovídá i následující graf:

Na tomto místě se podle mého názoru dostáváme do velmi sporné části celého šetření. Tento spor vyplývá z odpovědí na sedmou otázku v dotazníku: „Přikláníte se k využití alternativních trestů?“, která by teoreticky mohla být brána jako totožná z otázkou druhou: „Souhlasíte s ukládáním alternativních trestů?“

Prvotní úmysl takový opravdu byl a to z důvodu ověření validity výpovědí respondentů. Ovšem prostudování shromážděných údajů mě přivedlo k hypotetickým úvahám nad tím, jak mohly být obě otázky pochopeny.

Mohu se tedy jen domnívat, že tázaní pochopili obě otázky totožně jako vyjádření stanoviska k ukládání alternativních trestů jako takovém a jejich rozdílné odpovědi jsou výsledkem nepozornosti,

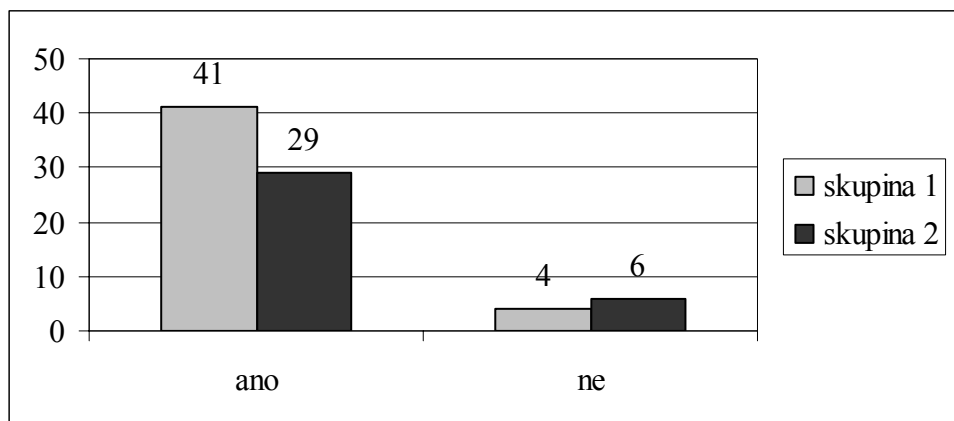
absence upřímnosti při vyplňování dotazníku apod. V tom případě by se jednalo celkem o 13 respondentů, které by bylo z celého dotazníkového šetření nutné vyřadit a mezi zkoumanými skupinami by vznikl značný nepoměr.

Z toho důvodu upouštím od svého prvotního záměru ověřit si platnost veškerých údajů vyplývajících z jednotlivých dotazníků a přikláním se k druhé domněnce, jak mohli respondenti význam otázek 2) a 7) pochopit.

Druhou domněnkou je, že odpověďmi na první otázku zřejmě dotazovaní chtěli vyjádřit svůj obecný postoj k ukládání alternativních trestů jako takových. Na druhé straně chtěli s velkou pravděpodobností pomocí odpovědí na druhou zmiňovanou otázku vyslovit svůj konkrétní postoj v případě, že by se měli rozhodnout, která z možností (alternativní tresty uvedené v otázce č. 7 a trest odnětí svobody nepodmíněně obsažený v následující otázce) je jim bližší. V takovém případě by odpovědi na sedmou otázku přinesly tyto údaje:

Přikláníte se k využití alternativních trestů? (otázka č. 7)

	skupina 1	skupina 2	celkem
ano	41	29	70
ne	4	6	10

Je až překvapivé, jak velká většina respondentů se přiklání k využití alternativních trestů. Celkem se jedná o 70 tázaných, z nichž větší část tvoří skupina 1 (41 odpovídajících) a tu menší skupina 2 (29 dotazovaných).

Do pouhé jedné osminy vyslovující své „ne“ spadají 4 zástupci skupiny 1 a 6 respondentů ze skupiny 2.

V každém případě – důvody, proč se respondenti přiklonili k ukládání alternativních trestů, jsou následující: potrestání a šance zároveň, pozitivnější působení na osobnost člověka, větší účinnost ve

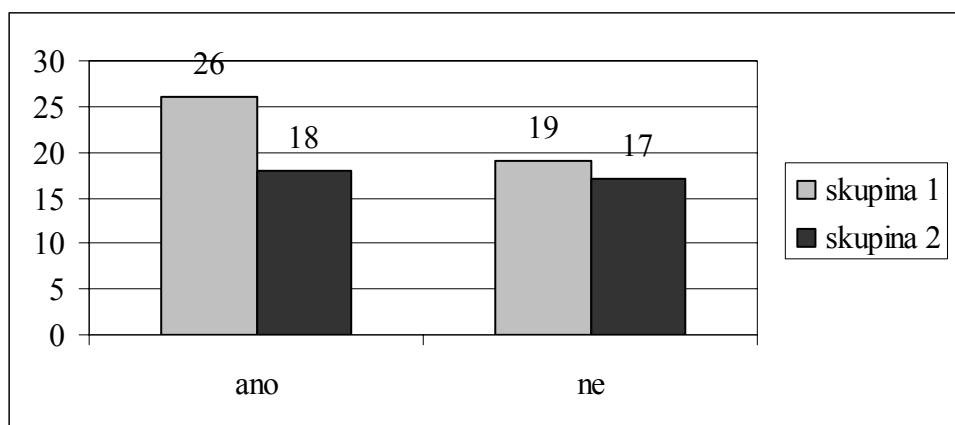
vztahu k nápravě (než ve stresujících podmínkách vězení) a k většímu uvědomění si svých činů, větší užitečnost (využití pracovní síly pro dobré věci), druhá šance a lepší příležitost k napravení škod, alternativní tresty jsou celkově lepší řešení než pobyt ve vězení, lepší podmínky pro výkon trestu než ve vězení, člověk není vystaven negativnímu působení ostatních vězňů, lepší varianta než nicnedělání ve vězení, levnější řešení pro stát a prospěšnější pro jedince, je to současně trest a pomoc okolí na rozdíl od vězení, zhoršení projevů chování díky pobytu ve vězení, vhodnější řešení z důvodu ovlivnitelnosti a nezralosti osobnosti nedospělých pachatelů; vězení je pouze trest, ale k nápravě nevede; vězení nic neřeší, ve vězení se naučí dalším kriminálním činnostem, plná vězení.

Ti, kteří k problematice zaujímají opačný názor, udali tyto důvody: nedostatečnost těchto opatření, jejich nesmyslnost, protože mladí delikventi nemají strach; alternativní tresty nejsou výstrahou, nemají váhu, nízká účinnost alternativních trestů, bezvýznamnost v rámci polepšení.

Nyní se dostáváme k postojům respondentů k problematice opačné, než jsou alternativní tresty a to k ukládání trestu odnětí svobody nepodmíněně. A zde jsou výsledky:

Přikláníte se k ukládání trestu odnětí svobody nepodmíněně? (otázky č. 8)

	skupina 1	skupina 2	celkem
ano	26	18	44
ne	19	17	36

Shledávám jako zvláštní, že se k ukládání trestu odnětí svobody nepodmíněně přiklání takové množství lidí, přestože se jich výrazná většina, jak již bylo výše zmíněno, přiklání k ukládání alternativních trestů. Ovšem nutno podotknout, že tentokrát se nejedná o celých 70 respondentů, ale o 44 dotázaných, tudíž nějaký rozdíl zde patrný je (a to 26 odpovídajících přesně).

Zároveň jsou zde určité úvahy, které z šetření vyplynuly, a to v tom smyslu, že k alternativním trestům se tázání přiklání v případě méně závažných deliktů a k trestu odnětí svobody nepodmíněně v případě spáchání velmi závažných trestných činů jako je vražda, ale i úmyslné ublížení na zdraví

apod. To znamená, že zodpovězením na obě otázky kladně si respondent ve svých názorech nemusí odporovat.

Dalším významným faktem, na který bych ráda poukázala je, že mezi souhlasným postojem k tomuto nealternativnímu opatření a tím opačným je nevelký rozdíl v počtu tázaných (10 respondentů), což se v konečné fázi projevuje jako zmíněných 44 dotázaných vyslovujících se pro ukládání trestu odnětí svobody nepodmíněně a 36 odpovídajících, kteří se k této problematice vyjadřují ve smyslu negativního postoje k tomuto trestu.

Postoje skupiny 1 a skupiny 2 jsou v obou kategoriích téměř vyrovnané. Rozdíly tvoří 8 respondentů v případě těch, kteří se přiklání k ukládání trestu odnětí svobody nepodmíněně, a 2 dotázaní, kteří v rámci této otázky vyslovili „ne“.

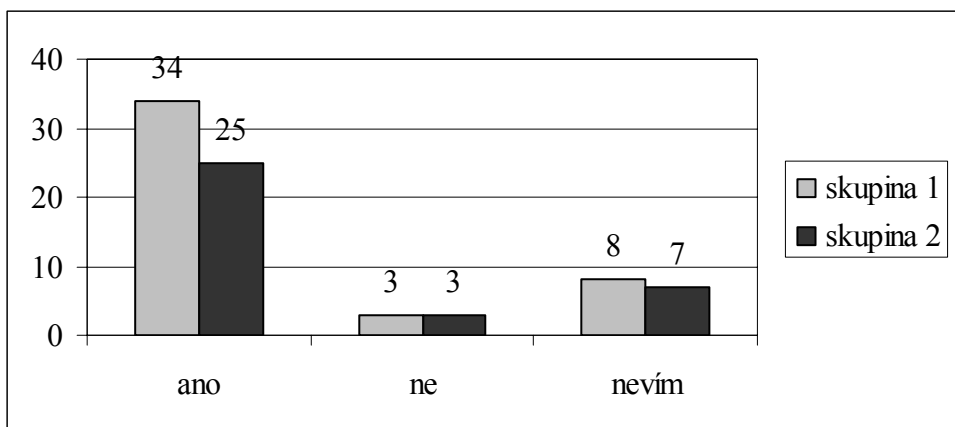
I zde uvedli odpovídající své důvody, proč se vyjádřili kladně k ukládání nealternativního opatření: vytváření určité meze pro mládež, nutnost v některých případech, ochrana společnosti, poučení a náprava, náležitá odplata a možnost uvědomit si závažnost svého jednání a odpovědnost za spáchané činy, hrozba.

Jako důvody k opačnému postoji respondenti uvedli: není to vždy to nejlepší řešení, v některých případech je to k ničemu, větší šance k nápravě mimo vězení, větší význam alternativních trestů, mladí by se neměli zavírat, ztráta důležitých vztahů, práce aj.; dlouhodobé odloučení od společnosti, velké osamění a odloučení, příliš velké omezení styku se společností, člověk se dostane do ještě horší společnosti, negativní vliv na psychiku člověka, vliv na další vývoj člověka, přeplněnost věznic, v ČR není kvalitní vězeňská služba, vysoká finanční nákladnost.

Ka dalšímu a hlubšímu prozkoumání mínění respondentů ohledně ukládání trestu odnětí svobody nepodmíněně jsem se zeptala:

Souhlasíte s výrokem: „Místo očekávaného snížení kriminality s sebou pobyt ve vězení přináší nepříznivé účinky, které po skončení výkonu trestu nekončí.“ (otázka č. 9)

	skupina 1	skupina 2	celkem
ano	34	25	59
ne	3	3	6
nevím	8	7	15

Z výše uvedených hodnot vyplývá, že odpovídající s tímto výrokem ve většině případů souhlasí. Přesněji se jedná o celkem 59 dotázaných, z nichž 34 spadá do skupiny 1 a 25 se řadí do skupiny 2.

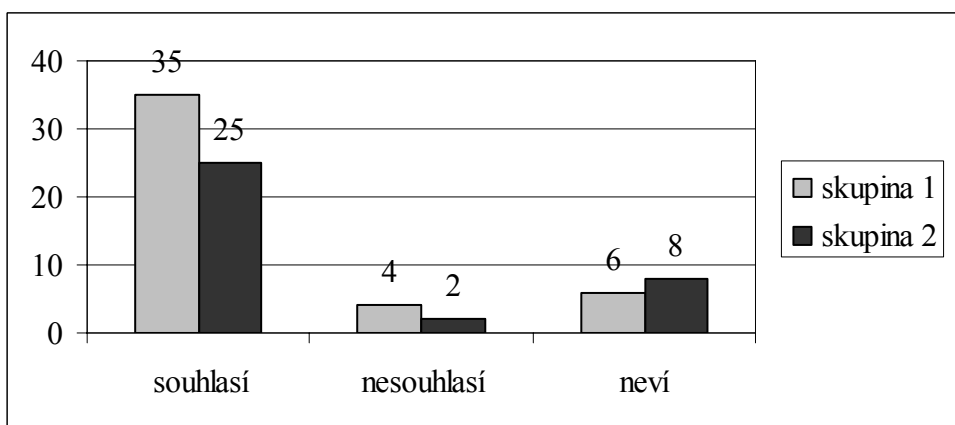
Naprosto vyrovnaný počet respondentů z obou skupin vyplývá z odpovědí negativního rázu ve vztahu k výše uvedenému výroku. Je o 3 tázané z každé skupiny.

O něco vyšší hodnoty jsou patrné v souvislosti s neutrálním postojem ke zmíněnému výroku a to 8 jedinců ze skupiny 1 a 7 odpovídajících ze skupiny 2.

U zkoumání názorů respondentů ohledně ukládání trestu odnětí svobody nepodmíněně bych ráda ještě setrvala. Tentokrát jsem se zaměřila na postoj respondentů k níže uvedenému zjištění odborníků a výsledky jsou následující:

Odborníci, zjistili, že jakmile se mladistvý nebo dospělý pachatel vrátí po výkonu trestu z vězení na svobodu, pravděpodobnost, že se bude dál chovat kriminálně, neklesá, ale vzrůstá. (otázka č. 10)

	skupina 1	skupina 2	celkem
souhlasí	35	25	60
nesouhlasí	4	2	6
neví	6	8	14

Převážná většina dotázaných, kde z celkem 60 respondentů patří větší podíl souhlasů skupině 1 (35 jedinců), s tímto zjištěním souhlasí.

Nesouhlas vyjádřilo pouze 6 odpovídajících.

Celkem 14 respondentů nezaujalo v tomto případě žádné výrazné stanovisko, kdy většinový podíl náleží díky 8 tázaným skupině 2.

V případě vyhodnocování výsledků plynoucích z dotazníkového šetření, které se vztahují k druhé hypotéze, kterou bych ráda na tomto místě zhodnotila, platí ta samá metoda jako v předchozí kapitole u první hypotézy. Hraniční hodnota 50% zde také vyjadřuje minimální počet potřebných odpovědí, nikoli však přidělené body v souvislosti s označováním konkrétních alternativních trestů, jako tomu bylo u minulé kapitoly. Tato hodnota rovněž vyjadřuje zjišťovaný kladný či záporný postoj respondentů k problematice užívání alternativních trestů v praxi, který je obsahem právě druhé hypotézy.

První zkoumaná skupina – mládež a dospělí – rodiče s humanitním vysokoškolským vzděláním vyjádřila kladnější postoj ke zmíněné problematice prostřednictvím pěti příležitostí z celkových šesti.

Na tomto místě bych se ráda zmínila o otázce na postoj respondentů k ukládání trestu odnětí svobody nepodmíněně. Uvedené odpovědi na tuto otázku mají v celém dotazníkovém šetření svůj význam, protože jsem chtěla zabránit jeho jednostrannosti. Ale jako směrodatné je při zkoumání postoje tázaných nepovažuji. Toto stanovisko zaujímám s ohledem na fakt, že souhlas s ukládáním takového trestu nemusí znamenat absolutní negativní postoj k problematice alternativních trestů.

U skupiny 2, do které patří dospělí – rodiče s nižším a nehumanitně zaměřeným vzděláním, jsem se dobrala stejného výsledku. Ze zmíněných šesti příležitostí byl v pěti případech označen takový počet odpovědí, který dostačuje k překonání hranice 50%.

Zjištěný počet využitých příležitostí je tedy v případě obou skupin jasnou většinou, proto prohlašuji, že se mi v tomto případě hypotéza, že mládež a dospělí – rodiče s humanitním vysokoškolským vzděláním zaujímají k problematice využití alternativních trestů kladnější názor než lidé s nižším a nehumanitně zaměřeným vzděláním, kteří se spíše přikloní k zápornému postoji k této otázce, nepotvrzuje.

4. Závěr

V průběhu studia odborné literatury a přibývání kapitol této práce jsem pomalu dospívala ke stejnému závěru jako mnozí odborníci.

Podle nich je současný postoj a vůbec veškerá problematika vztahující se ke kriminalitě jako takové stále příliš upjatý na trestný čin a následný trest. O samotnou osobnost pachatele ale i poškozeného se zajímáme málo. V případě delikventního jedince často nevíme, jaký je, proč se činu dopustil a zda je schopen změny. U poškozeného není dostatečně přihlíženo k utrpěné újmě a postaráno o jeho potřeby po stránce materiální ale i té psychické.

Poslání alternativních trestů je tedy jasné. Spíše než jako trest by měly být alternativní opatření chápány jako pokus o obnovení rovnováhy, která byla spácháním trestného činu porušena. Napáchané škody by měly být uhrazeny a věci uvedeny do původního stavu. Toho lze dosáhnout jen ponecháním odsouzeného delikventa na svobodě a uložením takového druhu povinnosti nebo omezení, který bude působit nejen preventivně proti recidivě, ale i jako impuls, ponaučení či výstraha upevňující v provinilci návyky a postoje nezbytné pro vedení řádného života v letech následujících bez návratu k antisociálním projevům z provinilcovy minulosti. Zvolená alternativa zároveň poslouží jako ochrana společnosti a prostředek k uspokojení zájmů poškozeného. A navíc – neméně podstatným efektem celého tohoto počínání je podle mého názoru fakt, že jedině tímto způsobem lze připravit mladému delikventovi adekvátní podmínky k jeho aktivitě, která je za těchto okolností ke zmíněnému obnovení rovnováhy nanejvýš potřebná.

Alternativní trest tím pádem poslouží jako „podaná ruka“ zaangažovaných orgánů prostřednictvím restorativní (nápravné) justice. Od ní jsou pozitivní účinky nejvíce očekávány právě v případě mladistvých. Ti pak mohou v rámci probačního a mediačního procesu aktivně vnímat všechny okolnosti jednání, kterého se dopustili, a nikoli pouze hrozící trest. Zmíněná „podaná ruka“ v takovém případě účelně poslouží jako reakce na spáchaný trestný čin. Zároveň se tak vyhne potrestání delikventního jedince prostřednictvím pobytu ve vězení, kde pro něj většinou opravdová kriminální kariéra teprve začíná.

Pro takovýto postup mluví i zjištění mnohých odborníků, že pouhá represivní opatření uplatňovaná proti pachatelům trestných činů nejsou všemocným lékem na zvyšující se kriminalitu, často se totiž míjejí předpokládaným pozitivním účinkem a prohlubují opakující se pachatelovo protizákonné jednání díky své nízké účinnosti.

Současným trendem společnosti podle mého názoru je, že dnes již nikdo nečeká radikální pokles kriminality a pokles počtu trestných činů je pomalu přijímán s nedůvěrou. A to je optimální období

začít se kriminalitou mládeže seriózně zabývat; zkoumat její příčiny a následky, analyzovat účinnost dosud užívaných opatření k omezení jejího dalšího růstu, chyby při uplatňování těchto opatření. Proto bych také ráda dodala, že díky tomuto detailnímu přístupu je zde podle mě reálná šance přetrhout jakýsi „začarovaný kruh“, kterým je opředena problematika institucionálního zajištění výkonu alternativních trestů a sním spojená důslednost a efektivita celé problematiky.

Dále je nezbytné si přiznat vysokou latenci některých trestných činů a špatný odhad dalšího vývoje kriminality. Domnívám se, že by také bylo dobré zaměřit pozornost všech složek státní správy na snížení podílu prvopachatelů, delikventní mládeže a recidivistů.

Závěrem je tedy třeba konstatovat, že to, jak se v naší zemi bude kriminalita vyvíjet, do značné míry závisí i na schopnostech společnosti zaktivizovat své síly v oblasti preventivních zásahů proti kriminalitě mládeže, přestože je to problematika značně komplikovaná a je třeba k ní přistupovat právě jako k závažnému celospolečenskému úkolu.

Na úplný závěr bych na tomto místě ráda prezentovala svůj kladný postoj k problematice alternativních trestů i přes její nedokonalosti a vizi dlouhé a trnité cesty k odstraňování těchto nedokonalostí.

5. Seznam použité literatury

BAJCURA, Lubomír. Práva vězně. Praha: Grada Publishing, 1999.

BLAŽKOVÁ, Jana – FRYDECKÁ, Lucie. Mladí zločinci patří za mříže, miní lidé v Česku. MF DNES, 2004, roč. 15, č. 261, s. 1.

ELLIOTTOVÁ, Michele. Jak ochránit své dítě. Praha: Portál, 1995.

Encyklopedický institut ČSAV. Malý encyklopedický slovník A – Ž. Praha: ACADEMIA, 1972.

JEDLIČKA, Richard – KOŤA, Jaroslav. Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Praha: Karolinum, 1998.

Kolektiv autorů. Slovník cizích slov. Olomouc: FIN, 1994.

KOUDELKOVÁ, Anna. Psychologické otázky delikvence. Praha: Victoria publishing, 1995.

MATOUŠEK, Oldřich – KROFTOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998.

MATOUŠEK, Oldřich – MATULOVÁ, Andrea – KOPOLDOVÁ, Bedřiška - CHALUPOVÁ, Jana - HALÍK, Tomáš. Práce s rizikovou mládeží. Praha: Portál, 1996.

NOVOTNÝ, Oto – ZAPLETAL, Josef. Základy kriminologie. Praha: Univerzita Karlova, 1993.

PRIMUSOVÁ, Hana. Zločin jako nemoc. Praha: Grada publishing, 2001.

Probační a mediační služba České republiky. Výroční zpráva o činnosti za rok 2003.

Dr. REJMAN, Jaroslav. Kapesní slovník cizích slov. Praha: SPN, 1971.

Sdružení přátel Jaroslava Foglara a ředitelství Policie České republiky správy Jihomoravského kraje. Hledáme lék na dětskou kriminalitu. Sborník přednášek z I. celostátního semináře. Brno, 1993.

VACA, Jan. Zpráva o zločinu: vražd je nejméně za 10 let. MF DNES, 2006, roč. 17, č. 93, s. 1.

VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky. Praha: Portál, 1999.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

ZAPLETAL, Josef a kolektiv. Kriminologie. Praha: Policejní akademie České republiky, 1994.

ZELINKOVÁ, Olga. Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program. Praha: Portál, 2001.

ZOUBKOVÁ, Ivana. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002.

www.justice.cz

www.mvcr.cz

www.spj.cz

6. Seznam citací

- 1) VACA, Jan. Zpráva o zločinu: vražd je nejméně za 10 let. MF DNES, 2006, roč. 17, č. 93, s. 1.
- 2) MATOUŠEK, Oldřich – MATULOVÁ, Andrea – KOPOLDOVÁ, Bedřiška - CHALUPOVÁ, Jana - HALÍK, Tomáš. Práce s rizikovou mládeží. Praha: Portál, 1996.
- 3) JEDLIČKA, Richard – KOŤA, Jaroslav. Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Praha: Karolinum, 1998.
- 4) VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky. Praha: Portál, 1999.
- 5) Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
- 6) Zákon ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
- 7) MATOUŠEK, Oldřich – KROFTOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998.
- 8) ZOUBKOVÁ, Ivana. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002.

7. Seznam příloh

Příloha č. 1: Další základní pojmy

Příloha č. 2: O vlivu výkonu trestu odnětí svobody na odsouzeného pachatele

Příloha č. 3: Počátek trestní odpovědnosti v mezinárodním srovnání

Příloha č. 4: Dotazník pro mládež

Příloha č. 5: Dotazník pro dospělé – rodiče

8. Přílohy

Příloha č. 1:

Další základní pojmy

Na tomto místě bych ráda uvedla některé další pojmy související s problematikou kriminality mládeže jako doplnění základních pojmů z kapitoly 2.1.

antisociální chování – typ chování vyznačující se největší mírou společenské nebezpečnosti; činy jedince jsou trestně stíhatelné a vykazují značnou míru recidivy; úmysl poškodit jiného člověka než sebe sama je v tomto případě primární; patří sem činy jako je např. šikana, ublížení na zdraví, vandalismus, přepadení aj.

asociální chování – druh chování, kdy jednání člověka není primárně zaměřeno vůči společnosti, ale poškozuje jedince; jde např. o negativismus, závislosti, sebepoškozování, sexuální deviace apod.

deprivace – stav organismu, který vzniká při dlouhodobém neuspokojování potřeb; strádání organismu; dlouho trvající frustrace; náročná životní situace

disociální chování – způsob chování, které není jedincem zaměřeno vůči společnosti, ale komplikuje jeho existenci ve společnosti; v souvislosti s tímto chováním mluvíme převážně o osobách v dětském a školním věku; často bývá níže zmíněným predelikventním chováním plynoucím z nezvládnutelného stresu, nadměrných nároků rodičů aj.; jedná se o různé zlozvyky, vzdorovitost, schválnosti, lež, ale i krádež

frustrace – psychický stav, kdy jedinec snažící se o dosažení nějakého cíle nebo uspokojení potřeby opakovaně naráží na překážky, které toto znemožňují

intervence – opatření, kterými se zasahuje v případě zvýšeného rizika sociálního selhání či selhání jako takového

juvenilní delikvence – přestupky mladistvých osob (zpravidla do 16 až 18 let), které mají za následek soudní řízení

kriminalita bagatelní – společensky nepříliš závažná kriminalita, která se pohybuje na hranici mezi přestupky a trestnými činy

kriminalita latentní – kriminalita, která nebyla zjištěna orgány činnými v trestním řízení (patří sem skutky jako např. šikanování, verbální rasistické útoky, žebrání atp.)

kriminalita zjevná (registrovaná) – kriminalita, která byla registrována a je vykazována ve statistických údajích

kriminologie – věda o zločinnosti (kriminalitě), o jejích pachatelích, obětech a prevenci

mladý dospělý – věková kategorie od 18 let výše, kdy horní hranice není chápána jednotně, je velmi volná a většinou se pohybuje kolem 25 let

obviněný (stíhaný) – člověk podezřelý ze spáchání trestného činu, kterému bylo vyšetřovatelem sděleno obvinění

odsouzený – jedinec, který byl pravomocně odsouzen soudem

osoba blízká věku mladistvého – člověk nacházející se v období mezi 18. a 19. rokem života, u kterého se v případě spáchání trestného činu použije při výměře trestu institut polehčující okolnosti, uplatní se i zvláštní způsoby řízení proti mladistvému a specifika při výkonu trestu odnětí svobody a ochranné výchovy

predelikventní chování – chování, ze kterého se s určitou pravděpodobností může vyvinout trestná činnost, např. úteky z domova, záškoláctví, agresivní napadání spolužáků

prekriminalita – činy jinak trestné, kterých se dopouštějí děti před dosažením trestní odpovědnosti a které, pokud by je spáchaly osoby starší, by byly považovány za trestné činy

restorativní (nápravná, obnovující) justice – její zastánci vystupují proti zpříšňování trestní politiky (např. proti zvyšování trestních sazeb, rozšiřování trestní odpovědnosti aj.) a místo represivních opatření upřednostňují tzv. alternativní řešení trestních věcí atd.; význam této politiky dále shledávají v její individuálně preventivní roli, kdy pachatel není jen pasivním příjemcem trestu, ale může se aktivně účastnit odčinění své viny (náhrady způsobené škody), především vůči oběti, která však k vyjednávání s ním nemůže být nucena; zároveň má být trestný čin chápán jako újma způsobená právě oběti a hrozba pro bezpečnost společnosti

retributivní (odplatná) justice – jedná se o opačný postoj, než je ten, který zastává restorativní justice a to o názor, že pachatelův trest má být odplatou za jim spáchaný trestný čin

sociálně patologické jevy (negativní společenské jevy) – nezdravé a nežádoucí společenské jevy, které se odchyľují od norem a hodnot akceptovaných danou společností a jsou společensky nebezpečné

sociální selhání – kriminální chování, sebevražedné jednání, předčasné ukončení povinného vzdělávání, nezaměstnanost, těhotenství před dosažením hranice dospělosti, vznik závislosti na alkoholu, na nealkoholových drogách a patologické hráčství aj., a to jednotlivě nebo v různých kombinacích

účast společnosti (v souvislosti s alternativními tresty) – takové formy pomoci (nejrůznější služby a aktivity zaměřené na osoby pachatelů placené, neplacené, státní, soukromé, vykonávané na plný nebo částečný pracovní úvazek jednotlivci, dobrovolníky a organizacemi), které jsou po dohodě s orgány odpovědnými za výkon alternativních trestů přímo poskytovány ve společnosti

viktimize – proces, kdy se potenciální oběť mění v oběť skutečnou

viktimmnost – disponovanost člověka stát se obětí trestného činu

viktimologie – nauka o obětech trestného činu

Příloha č. 2:

O vlivu výkonu trestu odnětí svobody na odsouzeného pachatele

O tom, jak se odráží pobyt ve vězení na člověka podle mého názoru dostatečně vypovídají následující odstavce.

„Následky déledobého vězení

Pětačtyřicetiletá Ivana N. popisuje situaci u sebe doma dva týdny po návratu svého syna Pavla N. z pětiletého pobytu ve vězení, kam se dostal v sedmnácti letech. V době synova věznění se Ivana rozvedla a poslední dva roky žila v garsoniéře s přítelem Jiřím P.

„Nejdřív byla velká sláva. Sešli jsme se u mého bývalého muže, přišly i obě babičky. Pavel působil vyplašeně, skoro nemluvil ani nepil a šel s kamarády, i když jsme ho přemlouvali, aby byl s námi. Bývalý muž mu na té sešlosti přede všemi nabídl, že může bydlet u něj, ale to Pavel nechce. Chce, abychom mu koupili byt. Abychom se já a jeho otec domluvili, dali dohromady peníze a něco sehnali. Pokud možno do zítřka. My jsme nevěděli, kdy ho pustí, takže zatím nic nemáme. I když to teď rozjždím, může shánění bytu trvat půl roku i déle. Pavel chce být do té doby u mě v garsonce. Já mu řekla, ať tam zatím je. Jiří teď přespává u nich v podniku a pochopitelně se mu to nelíbí.

Před týdnem jsme s Pavlem šli nakupovat šaty, ale moc jsme nepořídili. Nesnáší kolem sebe lidi, je hrozně nervózní. Koupila jsem mu pivo, aby se uklidnil, ale to nepomohlo. Koupili jsme jen jedny kalhoty. Dala jsem mu nějaké peníze, aby si nakoupil něco sám, a šla jsem do práce. Přišel o půlnoci, nenakoupil nic, řekl mi, že byl s kamarády v nějakém podniku. Byly tam i holky, tak se musel ukázat. Jedna mu pak volala domů, moc dobrý dojem jsem z ní neměla. Vím jenom, že se jmenuje Věra a že má nemanželské dítě a bydlí s rodiči. Tak jsem mu dala další peníze, už míň, a řekla jsem mu, že mu další dám, až domů přinese nějaké oblečení. Něco přinesl, ale kdoví odkud to má, nejsou to nové věci. Prý mu to sehnala ta Věra. Já se od něj teď skoro nic nedovím. Dokud byl v kriminále, věděla jsem o něm víc.

Chtěla jsem, aby si došel na úřad práce a našel si práci. Učební obor nemá ukončený, má jen základní vzdělání. On mně tvrdí, že se o sebe postará, že má konexe. V žádném případě nechce nějakou pitomou práci na jednom místě za pár tisíc, jak se vyjádřil. Jaké to můžou být konexe, to si snadno domyslíte. Prý budou dělat v nějaké soukromé bezpečnostní službě. Taký si prý pořídí živnostenský list, aby mohl obchodovat. A taky potřebuje řidičák – čeká ode mne, že mu na všechno dám peníze. Já mám nějaké peníze po otci, tak dokud je z čeho, dávám. Jirka mi tvrdí, že když si nedám pozor, vytáhá ze mě Pavel všechno.

Pavel má pocit, že byl ve vězení nespravedlivě, že vlastně nic neudělal, že ho shodili kámoši. A teď si chce všechno, o co přišel, vynahradit. I já bych mu to měla vynahradit. Jirka mi říká, že ho mám tlačit do samostatnosti. Ale přece nemůžu chtít, aby po čtrnácti dnech na svobodě normálně fungoval. My jsme se na něm s bývalým mužem určitě podepsali; moc pěkné a klidné dětství kvůli našim hádkám neměl. Tak já si myslím, že mu něco dlužná jsem.

On byl ve vězení, jak tam říkají, „king“. Hodně cvičil, vypadá jako kulturista, ostatní se ho asi báli a posluhovali mu. Prý mu i vařili. On se mě ptal, jak se vaří rýže – v životě to nedělal. Tričko si taky neumí vyžehlit. Když mu něco chci ukázat, poslouchá na jedno ucho a stejně spoléhá, že to nakonec udělám já. Doma se žádné práce nedotkne. Jednou šel cvičit do fitness centra, ale vadilo mu, že je tam tolik lidí. Tak si vymyslel, že bude mít nářadí doma. Ptala jsem se ho, kde na něj vezme a kam ho dá; řekl, že si pořád dělám zbytečné starosti.“ 7)

Příloha č. 3:

Hranice trestní odpovědnosti ve světě

O tom, ve kterém věku se člověk v různých státech světa stává trestně odpovědným, vypovídá tabulka uvedená níže.

Tabulka č. 11 a 12 (zdroj: ZOUBKOVÁ, Ivana. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002.)

Počátek trestní odpovědnosti v mezinárodním srovnání (převzato a upraveno: Crime and Criminal Justice in Europe and North America 1990 – 1994. Helsinky: HEUNI, 1998.)

název státu	věk
Severní Irsko	7
Švýcarsko	7 (15) *
Velká Británie (Skotsko)	8 (16) **
Malta	9 (14)
Velká Británie (Anglie, Wales)	10
Turecko	11
Kanada	12
Kypr	12
Nizozemí	12
Estonsko	13 (16)
Francie	13
Řecko	13
Albánie	14
Bělorusko	14 (16) #
Bosna a Hercegovina	14
Bulharsko	14
Estonsko	14 (16) #
Chorvatsko	14
Itálie	14
Litva	14 (16) #

název státu	věk
Lotyšsko	14 (16) #
Maďarsko	14
Makedonie	14
Moldávie	14 (16) #
Rakousko	14
Rumunsko	14(16) +
Rusko	14 (16) #
Slovinsko	14
SRN	14
Ukrajina	14 (16) #
Česká republika	15
Dánsko	15
Finsko	15
Norsko	15
Slovensko	15
Švédsko	15
Belgie	16 (18) ++
Polsko	16 (17)
Portugalsko	16
Španělsko	16

„Poznámky:

* Ve Švýcarsku je výrazně uplatňován sociálně-opatrovnický model. Proti dítěti ve věku od 7 do 15ti let lze vést řízení pouze prostřednictvím právních zástupců mládeže. Až po dovršení 15. roku je možné vést trestní řízení před soudními orgány pro mládež.

** Ve Skotsku lze stíhat děti ve věku 8 – 16 let výjimečně – na zvláštní povolení.

+ V Rumunsku je relativní počátek trestní odpovědnosti. U pachatelů 14ti až 16ti letých soudce posuzuje sociální zralost pachatelů, zda jsou již odpovědni za své jednání.

++ V Belgii lze stíhat mladistvé mezi 16. až 18. rokem pouze pro dopravní delikty.

V nástupnických státech bývalého Sovětského Svazu lze stíhat osoby od 14ti let jen pro spáchání nejzávažnějších trestných činů (vražda, loupež, znásilnění ...).“ 8)

Příloha č. 4:

Dotazník pro mládež

dotazník pro mládež

Právě jste obdržel/-a dotazník, který se po vyplnění stane součástí dotazníkového šetření v praktické části bakalářské práce na téma Kriminalita mládeže – využití alternativních trestů.

Za pravdivé zodpovězení předem děkuji.

Pavla Kolářová, studentka HTF na Univerzitě Karlově v Praze

alternativní tresty

Pokud mluvíme o alternativních trestech máme na mysli tresty, které nejsou spojeny s trestem odnětí svobody, tudíž jsou vykonávány prostřednictvím dodržování určitých omezení či splnění povinností ve společnosti (nikoliv ve vězení) a to v případech, kdy je to vzhledem k osobnosti pachatele a okolnostem případu možné (např. mladistvý obviněný se přizná ke spáchání trestného činu, má snahu napravit způsobenou škodu, závažnost spáchaného deliktu není příliš velká aj.).

A) dotazník:

1) Věnujete pozornost této problematice?

a) ano b) ne

2) Souhlasíte s ukládáním alternativních trestů?

a) souhlasím s ním b) nesouhlasím s ním c) nezaujímám žádný názor

3) Myslíte si, že jsou alternativní tresty v otázce nápravy provinilce efektivním opatřením?

a) ano b) ne c) nevím

4) Myslíte si, že mají alternativní tresty pozitivní vliv na další vývoj osobnosti nedospělého delikventa?

a) ano b) ne c) nevím

5) Jaké alternativní tresty znáte?

a) dohled probačního úředníka	b) probační program
c) výchovné povinnosti	d) výchovná omezení
e) napomenutí s výstrahou	f) ochranné léčení
g) zabránění věci	h) ochranná výchova
ch) obecně prospěšné práce	i) peněžité opatření
j) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu	
k) propadnutí věci	l) zákaz činnosti

m) vyhoštění

n) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení)

o) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem

6) Setkal/-a jste se už s někým, komu byl alternativní trest uložen?

a) ano b) ne

Pokud ano - Jaký trest byl tomuto člověku uložen? _____

7) Přikláníte se k využití alternativních trestů?

a) ano b) ne

Proč? _____

8) Přikláníte se k ukládání trestu odnětí svobody nepodmíněně?

a) ano b) ne

Proč? _____

9) Souhlasíte s výrokem, že: „Místo očekávaného snížení kriminality s sebou pobyt ve vězení přináší nepříznivé účinky, které po skončení výkonu trestu nekončí.“

a) ano b) ne c) nevím

10) Odborníci zjistili, že jakmile se mladistvý nebo dospělý pachatel vrátí po výkonu trestu z vězení na svobodu, pravděpodobnost, že se bude dál chovat kriminálně, neklesá, ale vzrůstá. Jaký je váš názor na toto zjištění?

a) souhlasím s ním b) nesouhlasím s ním c) nevím

B) osobní údaje:

1) pohlaví: a) dívka b) chlapec

2) věk: _____

3) škola, na které studuji (např. sportovní gymnázium, strojí průmyslová aj.): _____

Příloha č. 5:

Dotazník pro dospělé – rodiče

dotazník pro dospělé – rodiče

Právě jste obdržel/-a dotazník, který se po vyplnění stane součástí dotazníkového šetření v praktické části bakalářské práce na téma Kriminalita mládeže – využití alternativních trestů.

Za pravdivé zodpovězení předem děkuji.

Pavla Kolářová, studentka HTF na univerzitě Karlově v Praze

alternativní tresty

Pokud mluvíme o alternativních trestech máme na mysli tresty, které nejsou spojeny s trestem odnětí svobody, tudíž jsou vykonávány prostřednictvím dodržování určitých omezení či splnění povinností ve společnosti (nikoliv ve vězení) a to v případech, kdy je to vzhledem k osobnosti pachatele a okolnostem případu možné (např. mladistvý obviněný se přizná ke spáchání trestného činu, má snahu napravit způsobenou škodu, závažnost spáchaného deliktu není příliš velká aj.).

A) dotazník:

1) Věnujete pozornost této problematice?

- a) ano b) ne

2) Souhlasíte s ukládáním alternativních trestů?

- a) souhlasím s ním b) nesouhlasím s ním c) nezaujímám žádný názor

3) Myslíte si, že jsou alternativní tresty v otázce nápravy provinilce efektivním opatřením?

- a) ano b) ne c) nevím

4) Myslíte si, že mají alternativní tresty pozitivní vliv na další vývoj osobnosti nedospělého delikventa?

- a) ano b) ne c) nevím

5) Jaké alternativní tresty znáte?

- a) dohled probačního úředníka b) probační program
c) výchovné povinnosti d) výchovná omezení
e) napomenutí s výstrahou f) ochranné léčení
g) zabránění věci h) ochranná výchova
ch) obecně prospěšné práce i) peněžité opatření
j) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu
k) propadnutí věci l) zákaz činnosti

m) vyhoštění

n) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení)

o) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem

6) Setkal/-a jste se už s někým, komu byl alternativní trest uložen?

a) ano b) ne

Pokud ano - Jaký trest byl tomuto člověku uložen? _____

7) Přikláníte se k využití alternativních trestů?

a) ano b) ne

Proč? _____

8) Přikláníte se k ukládání trestu odnětí svobody nepodmíněně?

a) ano b) ne

Proč? _____

9) Souhlasíte s výrokem, že: „Místo očekávaného snížení kriminality s sebou pobyt ve vězení přináší nepříznivé účinky, které po skončení výkonu trestu nekončí.“

a) ano b) ne c) nevím

10) Odborníci zjistili, že jakmile se mladistvý nebo dospělý pachatel vrátí po výkonu trestu z vězení na svobodu, pravděpodobnost, že se bude dál chovat kriminálně, neklesá, ale vzrůstá. Jaký je váš názor na toto zjištění?

a) souhlasím s ním b) nesouhlasím s ním c) nevím

B) osobní údaje:

1) pohlaví: a) žena b) muž

2) věk: _____

3) nejvyšší dosažené vzdělání získané na škole (prosím, sdělte celý název školy obsahující: dosažený stupeň vzdělání - např. SOU, SŠ, VŠ atp. a zaměření - např. ekonomické, právnické, technické, zemědělské aj.): _____

4) povolání: _____

Summary

Kriminalita mládeže – využití alternativních trestů

Juvenile delinquency – usage of alternative punishments

Pavla Kolářová, DiS

According to the specialists are the contemporary attitude and all the problems related to delinquency too fixed to delicts and following punishments. We are not interested in the personality of an offender or an injured person enough, too.

The role of alternative punishments is clear enough then. They should be understood as an attempted balance renewal. This can be done by leaving a convicted person outside of a prison and assigning him/her a kind of an obligation or a restriction what will work as prevention, a lesson or a warning. An alternative punishment can be also a tool to make a young delinquent to be active in the process of an improvement. It can serve as society's protection, too, and resources to satisfy an injured person's needs and interests. In these cases alternative punishments serve as a kind of a given hand to a convicted delinquent.

In my opinion, the current trend of our society is the fact that no one expects the radical decrease of delinquency. And the fall of the amount of delicts is nearly received with suspicion, too. And this is the right time to start to care about juvenile delinquency seriously. In case of the detailed approach, I think, we have a real chance to break the magic circle. I mean the arrangement of alternative punishments' dispensation and linked consistency and effectivity of the whole issue. The important role belongs to prevention, too.

And in the end I would like to present my positive attitude to alternative punishments, even it is a very difficult issue with many imperfections and the vision of getting rid of them is full of difficulties and very long way to go. But if we all learn about this issue a lot and are active in case of prevention at least, even it is complicated, I believe in success because I consider problems of juvenile delinquency for the whole society's issue.